

PREZENT ALZE MANNE

De oordeelvinders van het leenhof van de Sint-Pietersabdij aan het einde van de 14^e eeuw

Olivier Eloot¹

1. Inleiding

Het oud-Vlaamse materiële leenrecht is reeds diepgaand onderzocht.² Dit recht werd uitspraak na uitspraak gevormd en hervormd in de leenhoven.³ Groepen van individuele mensen stelden deze uitspraken op. Om het leenrecht echt goed te begrijpen is het dan ook noodzakelijk te weten wat voor mensen het waren die aan de grondslag ervan lagen. Er valt namelijk niet aan te twijfelen dat hun persoonlijke context een invloed had op hun rechtsopvattingen en dus ook op hun rechtspraak. Interessant hierbij is hun maatschappelijke achtergrond, hun mate van juridische en administratieve “professionaliteit”, hun onderlinge verhoudingen en waarom net deze personen in de hoven en banken actief waren. Ook voor de studie van het moderne recht is inzicht hierin relevant. Het moderne recht heeft namelijk voor een groot deel zijn wortels in middeleeuwse en vroegmoderne ontwikkelingen.⁴ Daarom draagt een grondiger kennis van de personen voor en door wie het middeleeuwse en vroegmoderne recht werd gevormd, ook bij aan het inzicht in het ontstaan en de logica van het hedendaagse recht.

Een leenhof had, zoals iedere oud-Vlaamse rechtbank, een tweeledige samenstelling. Enerzijds was er de maner, anderzijds was er het college van oordeelvin-

¹ Wetenschappelijk medewerker Centrum voor Verbintenissenrecht, Universiteit Gent. Dank gaat uit naar al wie deze tekst heeft nagelezen.

² R. Opsommer, *Omme dat leengoed es thoochste dinc van der weerelt: het leenrecht in Vlaanderen in de 14de en 15de eeuw*, Brussel, 1995, 2 vol.; D. Heirbaut, *Over heren, vazallen en graven: het persoonlijk leenrecht in Vlaanderen, ca. 1000-1305*, Brussel, 1997, pp. 423; D. Heirbaut, *Weduwen, erfgenamen en lenen: het feudale erf- en huwelijksvermogensrecht in Vlaanderen (1000-1300)*, Hilversum, 1998, p. 258 en D. Heirbaut, *Over lenen en families: een studie over de vroegste geschiedenis van het zakelijk leenrecht in het graafschap Vlaanderen (ca.1000-1305)*, Brussel, 2000, p. 258.

³ D. Heirbaut, “The spokesmen of the medieval courts: unknown leading judges of customary law and makers of the first continental law reports”, in Brand P. en Getzler J. (eds.), *Judges and judging in the history of the common law and civil law: from antiquity to modern times*, Cambridge, 2012, p. 193.

⁴ D. Heirbaut, *Privaatrechtsgeschiedenis van de Romeinen tot heden*, Gent, 2005, pp. 43-179.

ders. Het hele proces was een spel van vraag en antwoord tussen deze twee entiteiten. De maner stelde vragen, en in antwoord hierop geboden de oordeelvinders procedurestappen of velden zij een vonnis. Het was dan weer aan de maner om de procedurestap of het vonnis ten uitvoer te leggen.⁵ De rol van maner werd in leenhoven gespeeld door de baljuw.⁶ Over de Vlaamse baljuws bestaat een uitgebreide literatuur.⁷ Over de oordeelvinders is de literatuur daarentegen zeer beperkt. Opsommer wijt er een twintigtal pagina's van zijn doctoraat aan, waarin hij vooral de aantallen waarmee en de plaatsen waarop zij zetelden bespreekt.⁸ Heirbaut schreef een aantal artikelen over een belangrijke mogelijke subgroep van oordeelvinders, namelijk de voorsprekers.⁹ Verder gaan een aantal werken kort in op de oordeelvinders van bepaalde leenhoven.¹⁰ Toch blijft vooralsnog weinig geweten over deze personen die voor de vorming van het feodaal recht zo belangrijk waren. Het doel van dit onderzoek is om via een *case study* een eerste bijdrage te leveren aan de invulling van dat hiaat. Hierbij worden ook enkele mogelijke lijnen aangegeven voor verder onderzoek naar deze materie. De bedoeling is om zo het pad te effenen voor toekomstige studies.¹¹ Concreet onderzoekt deze studie de oordeelvinders van één specifiek allodiaal leenhof, namelijk dat van de Gentse Sint-Pietersabdij aan het einde van de veertiende

⁵ R.C. Van Caenegem, *Geschiedenis van het strafrecht in Vlaanderen van de XIe tot de XIVe eeuw*, Brussel, 1954, pp. 77 en 82.

⁶ *Leenrechten van Vlaanderen*, aanhef zevende deel, Tresoar, voorheen Provinciale Bibliotheek Friesland, Handschrift 285, in transcriptie bezorgd door Rik Opsommer. De *Leenrechten van Vlaanderen* is een middeleeuws leenrechtelijk traktaat en de oudste bekende Vlaamse leenrecht beschrijvende bron. Deze kreeg ten laatste rond 1350 haar definitieve vorm, en ontstond waarschijnlijk bij de Burg van Brugge of mogelijk bij de Ieperse Zale, zie: R. Opsommer, *Omme dat leengoed*, pp. 148-151, pp. 757-758.

⁷ Aangaande de grafelijke baljuws: H. Nowé, *Les baillis comtaux de Flandre: des origines à la fin du XIVe siècle*, Brussel, 1929, p. 633 en J. Van Rompaey, *Het grafelijk baljuwsambt in Vlaanderen tijdens de boergondische periode*, Brussel, 1967, p. 701; aangaande de baljuws van de Sint-Pietersabdij: D. Berten, *Coutumes de la Seigneurie de Saint-Pierre-Lez-Gand*, Gent, 2001, pp. XLVII-L; K.G. Van Acker, *De rechterlijke organisatie van het abdijsdomein in Vlaanderen tijdens de Middeleeuwen*, Gent (onuitgegeven licentiaatsverhandeling UGent), 1914, pp. 196-198 en W. Meyers, *De strafrechtelijke activiteit van leenhoven en schepenbanken der Gentse St. Pietersabdij van de 13e tot de 15e eeuw*, Gent (onuitgegeven licentiaatsverhandeling UGent), 1965, pp. 107-113.

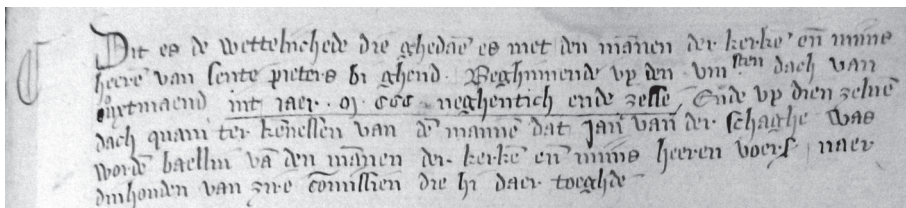
⁸ R. Opsommer, *Omme dat leengoed*, pp. 742-760.

⁹ D. Heirbaut, "Une méthode pour identifier les porte-parole des juridictions de droit coutumier en Europe du Nord au Haut Moyen Âge, fondée sur une prosopographie des porte-parole de Cassel et de Lille autour de 1300", in V. Bernaudeau, J.P. Nandrin, B. Rochet, X. Rousseaux en A. Tixhon (eds.), *Les praticiens du droit du Moyen Âge à l'époque contemporaine: approches prosopographiques (Belgique, Canada, France, Italie, Prusse)*, Rennes, 2008, pp. 25-43; D. Heirbaut, "Who were the makers of customary law in medieval Europe?: some answers based on sources about the spokesmen of Flemish feudal courts", *Tijdschrift voor Rechtsgeschiedenis*, 75 (2009), pp. 25-43; D. Heirbaut, "The spokesmen", pp. 192-208.

¹⁰ D. Berten, *Coutumes*, pp. L-LI; E. Ollevier, *Het leenhof van Ieper 1401-1452*, Leuven (onuitgegeven licentiaatsverhandeling KU Leuven), 1991, pp. 47-50.

¹¹ Op dit moment is het onderzoek ter zake vooral beperkt tot een klein aantal onderzoekers uit de sfeer van de Gentse vakgroep *metajuridica, privaatrecht en ondernemingsrecht*. De hoop bestaat in het bijzonder ook onderzoekers van buiten deze beperkte kring te prikkelen voor deze boeiende en waardevolle materie.

eeuw. Een eerste deel werpt licht op wat hun sociale achtergrond was. Het tweede deel behandelt de vraag welke andere juridisch-administratieve taken zij naast hun rol als oordeelvinder vervulden. Het derde en laatste stuk geeft een aantal redenen aan waarom bepaalde personen als oordeelvinders optraden.

Afbeelding 1: Aanvang van het register. Het register verklaart dat het rechtspraak van het leenhof bevat vanaf 8 augustus 1396, en dat op die datum de benoeming van Jan van der Schaghe als baljuw van de mannen is bekend gemaakt. (Gent, Rijksarchief, Fonds Sint-Pietersabdij, 1e reeks nr. 562, Vonnissenregister leenhof 1396-1400, f 1r)

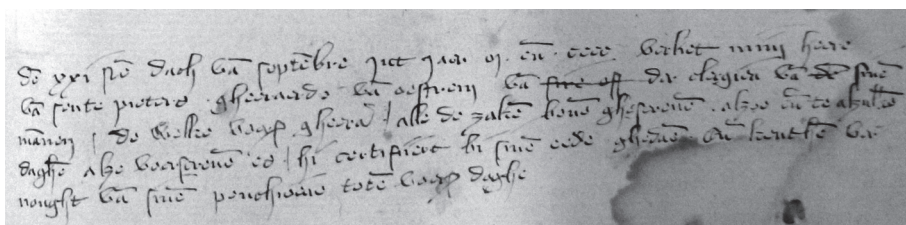
De voornaamste bron voor dit onderzoek is een zeldzaam vonnissenregister, bewaard in het Rijksarchief te Gent.¹² Dat register bevat rechtspraak van het leenhof van de Gentse Sint-Pietersabdij voor de periode van augustus 1396 tot en met september 1400, dus ongeveer vier jaar. Dat is een korte tijdspanne, maar toch vermeldt het register 365 rechtshandelingen in 149 rechtszaken.¹³ Deze bron leverde de namen van en enige kennis over de oordeelvinders op. Deze kennis werd aangevuld met onder andere de regesten op de jaarregisters van de Gentse schepenbank van de keure,¹⁴ allerhande genealogische en prosopografische werken, en werken over ambten en instellingen waarin oordeelvinders van

¹² Gent, Rijksarchief, fonds Sint-Pietersabdij, 1e reeks nr. 562, vonnissenregister leenhof 1396-1400. Het register omspant f. 20r tot en met f. 67r. In wat volgt zal naar deze folio's verwezen worden als Vonnissenregister folio 1 tot 47. Hierna volgt in de bron nog een vonnissenregister voor de periode 1401-1410. Dit lijkt door een andere hand geschreven. De transcriptie van het hier gebruikte vonnissenregister kan worden gedownload via <http://ssrn.com/abstract=2756561>.

¹³ Dit zijn dan nog zeker niet alle rechtshandelingen voor dit leenhof in de betreffende periode. Sommige zaken stonden bijvoorbeeld al in een vergevorderd procedureel stadium alvorens ze voor het eerst werden opgetekend.

¹⁴ S.N., *Regesten op de jaarregisters van de keure: schepenjaar 1400-1401*, Gent, 1967-1972, 3 vol.; H. Vandenstein, *Regesten op de jaarregisters van de keure (1401-1402)*, Gent, 1981, p. 274; J. De Zutter, *Regesten op de jaarregisters van de keure (1402-1403)*, Gent, 1981, p. 274; E. Pairon, *Regesten op de jaarregisters van de keure (1403-1404)*, Gent, 1983, p. 309; J. Van De Wiele, *Regesten op de jaarregisters van de keure (1404-1405)*, Gent, 1981, p. 251; M. Gevaert, *Regesten op de jaarregisters van de keure (1406-1407)*, Gent, 1983, p. 276; R. Nowé, *Regesten op de jaarregisters van de keure (1407-1408)*, Gent, 1982, 2 vol.; R. Nowé, *Regesten op de jaarregisters van de keure (1408-1409)*, Gent, 1984, p. 350; J. Dewulf, *Regesten op de jaarregisters van de keure (1409-1410)*, Gent, 1984, p. 346. Het had interessant geweest ook het in voetnoot 12 vermelde tweede register aan deze regesten af te toetsen. De beschikbare tijd en middelen lieten evenwel niet toe beide vonnissenregisters te verwerken. Er werd bijgevolg voor geopteerd het chronologisch eerste register te vermelden.

het onderzochte leenhof actief waren, of verwacht werden actief te zijn.¹⁵ Alle verzamelde informatie over de oordeelvinders werd in een *access*-databank opgenomen.¹⁶ Deze bevat ook reeksen genummerde fiches per rechtszaak en per rechtshandeling.¹⁷ Op die manier is het mogelijk op te volgen waar een bepaalde leenman vandaan kwam, welke andere functies hij vervulde, hoe vaak een bepaalde leenman zetelde, samen met welke andere leenmannen hij dat deed en op welke data, op welk soort zittingen en in welk soort zaken hij werd ingeschakeld en op welke plaatsen de zaken betrekking hadden. Dit artikel beschrijft de bevindingen uit de toetsing van deze parameters.

Afbeelding 2: Slot van het register. De scribent, Geraard van Oestrem, wordt op 21 september 1400 door de abdij uit zijn taak van klerk van het leenhof ontheven en verklaart op eed dat zijn "pensioen" tot deze dag voldaan is. Rechts hieronder bevat het register nog een marginaal over een eis in het hof, maar deze blijkt helaas niet ten volle transcribeerbaar. (Gent, Rijksarchief, Fonds Sint-Pietersabdij, 1e reeks nr. 562, Vonnissenregister leenhof 1396-1400, f 47r)

Het leenhof van de Sint-Pietersabdij bestond, net als ieder ander leenhof, uit de vergaderde leenmannen van de abdij. Ieder leenman had ten aanzien van zijn leenheer twee essentiële verplichtingen: *consilium et auxilium*, zijn heer bijstaan met raad en daad. In het leenhof zetelen was de praktische veruitwendiging van de raadgevingsplicht.¹⁸ Het was bijgevolg een recht en een plicht van ieder leen-

¹⁵ Voor een volledig overzicht van geconsulteerde bronnen en literatuur, cfr. O. Eloot, *Feodaal procesrecht: Onderzoek naar de samenstelling en procedureregels bij het leenhof van de Gentse Sint-Pietersabdij (1396-1400)*, Gent (onuitgegeven masterpaper, promotor R. Opsommer), 2013, pp. 280-290.

¹⁶ Deze database kan worden gedownload op <https://dataverse.harvard.edu/dataset.xhtml?persistentId=doi:10.7910/DVN/NYGQAI>, onder de titel "Database feudal law" met persistent ID doi:10.7910/DVN/NYGQAI. Het is ook te raadplegen in de Gentse universiteitsbibliotheek als bijlage bij O. Eloot, *Feodaal procesrecht*.

¹⁷ Het is onpraktisch om in individuele voetnoten naar tientallen individuele paragrafen van het vonnissenregister te verwijzen. Daarom verwijst deze studie naar de databank waar sprake is van grote aantallen verrichtingen. Aan de hand hiervan kunnen de individuele rechtshandelingen in het vonnissenregister, dat chronologisch werkt, worden teruggevonden. Hierbij hoort waarschuwing voor een valkuil. Het register geeft de data in paasstijl weer. In de databank werden deze omgezet naar nieuwjaarsstijl.

¹⁸ D. Heirbaut, "Zentral im Lehnswesen nach Ganshof: das flämische Lehnsrecht", ca. 1000-1305", *Zeitschrift der Savigny-Stiftung für Rechtsgeschichte. Germanistische Abteilung*, 128 (2011), pp. 314-315.

man. Er waren echter meer dan 400 lenen die rechtstreeks uitgingen van de Sint-Pietersabdij.¹⁹ Het zou dan ook onwerkbaar geweest zijn wanneer alle leenmannen iedere zitting van het leenhof moesten bijwonen. In de praktijk namen die leenmannen die hiervoor waren opgeroepen of zich spontaan kwamen aanmelden de hofdienst waar.²⁰ Uit het register blijkt dat zeker niet alle leenmannen in het hof zetelden, en dat degenen die dat wel deden het zeker niet allen even vaak deden. In totaal namen in de onderzochte periode 120 leenmannen deel aan de zittingen van het leenhof. Acht van deze 120 vormden de echte harde kern van het hof. Zij zetelden samen vaker dan alle andere leenmannen samen. In wat volgt wordt naar hen verwezen als “veelzetelaars”.²¹ Hier staat tegenover dat 53 leenmannen elk slechts één of twee keer zetelden.²² Uit de literatuur blijkt dat de situatie bij andere Vlaamse leenhoven vergelijkbaar was.²³

2. Sociale positie en onderlinge netwerkbanden

De oordeelvinders van het leenhof waren leenmannen. Het leenhouderschap en het prestige dat dat inhield, plaatste hen op zich in de hogere geledingen van de maatschappij. In dit deel ga ik meer concreet de maatschappelijke achtergrond van de oordeelvinders na. Bij oordeelvinders uit verschillende maatschappelijke groepen geef ik telkens ook aan hoe vaak dergelijke personen zetelden. Het valt namelijk te verwachten dat het leenrecht meer of minder sporen droeg van de denkpatronen van een bepaalde maatschappelijke groep, naargelang leden van deze groep meer of minder vaak in het hof zetelden. Het blijkt dat het gros van de oordeelvinders behoorde tot de hogere geledingen van het maatschappelijke verkeer. Als *excursus* gaat dit deel kort in op de sociale netwerkbanden tussen de oordeelvinders. Het blijkt dat behalve een gemeenschappelijke leenheer ook andere banden de oordeelvinders met elkaar verbonden.

¹⁹ D. Berten, *Coutumes*, p. LI. Berten lijkt het hier eerder over de nieuwe tijd te hebben, maar in de late 14e eeuw was de voornaamste periode van leenuitgifte al voorbij. Wellicht was het aantal lenen in de 14e eeuw dus zeer vergelijkbaar met hetgeen dat Berten opgeeft.

²⁰ D. Berten, *Coutumes*, p. L.

²¹ Dit betreft een zeer interessante subgroep van oordeelvinders. Zij overlappen sterk met wat Heirbaut betitelt als “voorsprekers” (cfr. voetnoot nr. 9). De groep van de veelzetelaars komt doorheen voorliggende studie regelmatig terug. Indien zij afzonderlijk zouden onderzocht worden zou voorliggend onderzoek evenwel qua omvang de grenzen van een artikel ver overstijgen. Bedoeling is dan ook om, na voorliggende algemene studie naar de oordeelvinders, een aparte studie aan deze bijzondere subgroep te wijten.

²² Voor meer cijfers en de motivatie hiervan, cfr. O. Eloit, *Feodaal procesrecht*, pp. 23-26 en Databank.

²³ Ook in het onderzoek van Opsommer blijken een aantal leenmannen op de meeste zittingen aanwezig (R. Opsommer, *Omme dat leengoed*, p.752). Voor het leenhof van Ieper stelde ook Ollevier vast dat sommige leenmannen sporadisch zetelden, terwijl anderen echte gewoontezetelaars waren. (E. Ollevier, *Het leenhof van Ieper*, p. 48).

Hoewel leenhouderschap wel deel uitmaakte van een adellijke levensstijl was het in laatmiddeleeuws Vlaanderen op zich niet adelmakend.²⁴ Slechts één leenman in het leenhof van de Sint-Pietersabdij was ontegensprekelijk een edelman. Het betreft ridder Simon van Cauderborch, heer van Oplinter.²⁵ Met een deelname aan 31 van de 361 rechtshandelingen die het register vermeldt, behoorde hij niet echt tot de vaste bemanning van het hof, maar was hij er toch een vaak gezien persoon.²⁶ Twee andere oordeelvinders behoorden tot Gentse patriciersfamilies die tegen het einde van de 14e eeuw vermoedelijk ook als adellijk werden gezien: Simon Borluut en Olivier van Vaernewijck.²⁷ Zij zetelden beiden slechts zelden.²⁸ In welke mate zij wel degelijk edellieden waren is overigens onzeker. Ook dragers van zeer welluidende namen waren niet altijd allemaal edellieden.²⁹

Drie oordeelvinders droegen namen die ook in monsterlijsten opduiken als “*escuyer*”, schildknaap.³⁰ Het is echter onzeker of deze “*escuyers*” altijd tot de adelstand behoorden. De titel verwees naar jongere leden van gevestigde adellijke geslachten, maar ook in een ruimere betekenis naar personen die een lagere functie in de militaire hiërarchie innamen.³¹ Hoe dan ook zetelden de drie mogelijke schildknappen eerder zelden.³² Hiernaast waren er nog twee oordeelvinders waarnaar het register verwijst als “heer”.³³ De beide “heren” namen aan

²⁴ R. Opsommer, *Omme dat leengoed*, pp. 125-126.

²⁵ In het zuiden en westen van de Nederlanden is het voor de 14e en 15e eeuw gerechtvaardigd ridders per definitie als edelen te zien. (P. De Win, “Queeste naar de rechtspositie van de edelman in de Bourgondische Nederlanden”, *Tijdschrift voor Rechtsgeschiedenis*, 53 (1985), p. 259. Het betreft de heerlijkheid Oplinter bij Tienen (Vriendelijk opgemerkt door D. Heirbaut, cfr. ook J. De Rocker, *Aanzet tot reconstructie van het grondbezit te Oplinter tijdens het Ancien Régime* (Onuitgegeven licentiaatsverhandeling KU Leuven), 2000-2001, te consulteren via <http://www.thesis.net> (laatst geconsulteerd op 26 april 2015), zie vooral deel I).

²⁶ O. Eloot, *Feodaal procesrecht*, databank, tabblad “Leenman met info”, fiche “Simon van Cauderborch”.

²⁷ F. Buylaert, *Repertorium van de Vlaamse adel (ca. 1350-ca. 1500)*, Gent, 2011, pp. 100-101 en 701.

²⁸ Simon Borluut één maal (Vonnissenregister f. 44r § 1). Olivier van Vaernewijck vijf maal, waarvan drie zittingen op dezelfde dag (Vonnissenregister f. 1v § 8, f. 14v § 5 en f. 15v §§ 1-5).

²⁹ F. Buylaert, J. Dumolyn, P. Donche, E. Balthau en H. Douchamps, “De adel ingelijst. Adelslijsten voor het graafschap Vlaanderen in de veertiende en vijftiende eeuw”, *Handelingen van de Koninklijke commissie voor geschiedenis*, 173 (2007), p. 12.

³⁰ Het betreft de leenmannen Heinric van der Cameren, Raes Onredene en Geraard van der Elst. Voor hun kwalificatie als *escuyer*, cfr. F. Buylaert, *Repertorium van de Vlaamse adel*, pp. 156, 222 en 534. Het is niet zeker of het dezelfde personen betreft of naamgenoten.

³¹ F. Buylaert, J. Dumolyn, P. Donche, E. Balthau en H. Douchamps, “De adel ingelijst”, pp. 13 en 19.

³² Heinric van der Cameren drie maal, waarvan twee maal op dezelfde dag (Vonnissenregister f. 5r §§ 1-2 en f. 23r § 3). Raes Onredene acht maal, waarvan twee op dezelfde dag (Vonnissenregister f. 13r § 1, f. 28r § 3, f. 28v §§ 1-2, f. 31v § 2, f. 36v § 1 en f. 40v §§ 3-4). Geraard van der Elst twee maal (Vonnissenregister f. 36v § 2 en f. 39r § 3).

³³ Het betreft Jan Bentijn en Joes van Valmerbeke (Vonnissenregister, f. 11v § 2, f. 13r § 1, f. 23v § 2, f. 23v § 3, f. 26v § 5, f. 27r § 2, f. 28r § 1, f. 28v § 4, f. 29r § 2, f. 30r § 5, f. 30v § 1, f. 30v § 5). Bijvoorbeeld f. 23v § 2 “*prezent als manne Symoen Parijs, heer Joes van Valmerbeke, Gillis van Crombrugge, Jan van der Capellen, Heinric de Maeck, Willem de Roode, Jan van der Scaffelt, Willem Drieghe, Gheeraerd van Crombrugge, Maes van Crombrugge, Clays van Crombrugge, Jan Peyster ende Pieter de Ruddre als manne.*”

een vrij groot aantal zittingen deel.³⁴ De aanspreekvorm “heer” kon evenwel heel veel betekenissen dragen.³⁵ Het register verwijst naar Jan Brisinc, een leenman die een zekere mate van rechtsmacht bezat, zonder de toevoeging “heer”.³⁶ Ook Simon Borluut, die mogelijk een “heerlijkheid” in leen hield, werd op de ene zitting waaraan hij deelnam niet als “heer” betiteld.³⁷ Het is dus onduidelijk op welke mate van adeldom of andere maatschappelijke positie de term “heer” hier wijst.

Een groot aantal oordeelvinders kan met de Gentse stadselite geassocieerd worden. Het gaat om leden van families als Paris, Bette, Utenhove, alsook de reeds vernoemde families Vaernewijck en Borluut. In mindere mate betreft het ook families als Haec, De Gend en Tsuul.³⁸ Sommige van deze personen zetelden zeer frequent en waren vermoedelijk ook voorsprekers.³⁹ Anderen zetelden sporadisch.⁴⁰ Een aantal oordeelvinders vervulden ook binnen de stad Gent administratieve en juridische functies die hen *d’office* in de hogere regionen van het Gentse sociale verkeer plaatsten.⁴¹

Personen die in hun woonplaats tot de lokale notabelen behoorden, traden eveneens vaak op als oordeelvinders in het leenhof. Een voorbeeld is de reeds genoemde Jan Brisinc. Hijzelf of één van zijn verwanten was in zijn woonplaats Temse wellicht een lokale “heer” met een zekere rechtsmacht, en ook oud-baljuw.⁴² Ook zijn opvolger als baljuw, Boudewijn de Smedt, zetelde af en toe in het leenhof.⁴³ Een ander voorbeeld is Claas van Crombrughe. Deze leenman

³⁴ Jan Bentijn 42 zittingen, Joes van Valmerbeke 66 zittingen (O. Eloot, *Feodaal procesrecht*, databank, tabblad “Leenman met info”).

³⁵ F. Buylaert, *Repertorium van de Vlaamse adel*, pp. 13-15.

³⁶ Jan Brisinc had een eigen laathof. Hij moet dus op zijn minst de lage rechtsmacht hebben gehad op zijn leen (Vonnissenregister f. 39r §§ 3 en 4: “*Int jaer ons heeren M CCC XCIX den XVIsten dach van Laumaend brochten Jan Brysinc late te hiren hoofde ende an de manne van Sente Pieters ende alzoec hadden zijt vervaen een hoofvnonnesse*”).

³⁷ Dat Simon Borluut mogelijks een heerlijkheid hield, wordt afgeleid uit het feit dat een Simon Borluut fs. Simoens in 1476 een heerlijkheid hield van de Sint-Pietersabdij in de parochie van Gent (F. Buylaert, *Repertorium van de Vlaamse adel*, pp. 100-101).

³⁸ F. Buylaert, *Repertorium van de Vlaamse adel*, pp. 76, 100-101, 251, 687, 701; W. Blockmans, *Een middeleeuwse vendetta, Gent 1300*, Houten, 1987, pp. 156-157; J. Haemers, *De Gentse opstand (1449-1453). De strijd tussen rivaliserende netwerken om het stedelijk kapitaal*, Kortrijk, 2004, pp. 86 en 139.

³⁹ Hierbij valt vooral te denken aan Simon Paris en Willem Utenhove. Voor het begrip “voorspreker”, zie D. Heirbaut, “Une methode”, pp. 25-43; D. Heirbaut, “Who were the makers”, pp. 25-43; D. Heirbaut, “The spokesmen”, pp. 92-208. Voor hun activiteiten bij het leenhof van de Sint-Pietersabdij, zie O. Eloot, *Feodaal procesrecht*, pp. 49-70.

⁴⁰ Simon Borluut bijvoorbeeld zetelde maar één maal (Vonnissenregister f44r° § 1).

⁴¹ Cfr. infra.

⁴² Er was een Jan Brisinc de Jongere en een Jan Brisinc de Oudere (Vonnissenregister f. 8v § 4). Voor Jan Brisinc (de Oudere?) als baljuw, cfr. W. Meyers, *De strafrechtelijke activiteit*, pp. 241-242, voor Brisinc (de Oudere?) als lokale heer cfr. Vonnissenregister f. 39r § 4 (zie ook noot 36).

⁴³ O. Eloot, *Feodaal procesrecht*, databank, tabblad « Leenman met info ».

was oud-baljuw en herbergier.⁴⁴ Laatsgenoemde was een respectabel beroep, dat veelal door de hogere middenklasse werd uitgeoefend.⁴⁵ Het is echter moeilijk het beroep echt elitair te noemen. Vier leenmannen waren eveneens oordeelvinder in een laathof, maar voor de rest namen ze geen enkele andere, hogere juridische of administratieve functie waar.⁴⁶ Qua zetelfrequentie zijn deze lokale notabelen te vergelijken met diegenen die tot de Gentse stadselite behoorden. Sommigen zetelden erg vaak en behoorden tot de kernbemanning van het leenhof.⁴⁷ Anderen namen slechts zeer zelden aan zittingen van het leenhof deel.⁴⁸

Twee van de 120 leenmannen die doorheen de vier besproken jaren in het leenhof zetelden waren volgens het register priesters.⁴⁹ Beiden zetelden zeer sporadisch. De ene eenmaal en de andere tweemaal. Dat wijst er op dat leden van de seculiere clerus in principe wel in het leenhof konden zetelen, maar dat ze dit in de praktijk zelden deden.

Het blijkt dat het merendeel van de oordeelvinders hetzij tot de hogere regioenen van het Gentse maatschappij behoorden, hetzij tot de notabelen van allerhande heerlijkheden die aan de abdij verbonden waren. Deze sociale groep of groepen drukten dus vermoedelijk de belangrijkste stempel op de vorming van het leenrecht, zoals het gold voor het leenhof van de Gentse Sint-Pietersabdij. Edellieden zetelden er weinig in het hof. Diegenen die dat wel deden, deden het niet erg vaak en behoorden zeker niet tot de topadel van het graafschap. Het is dus duidelijk dat althans het leenrecht van de Sint-Pietersabdij niet in de eerste plaats voor of door de adel werd gemaakt, en al zeker niet de meest voornamen onder hen. Het zou waardevol zijn om te onderzoeken of de situatie vergelijkbaar was in andere leenhoven, en dan vooral met de grafelijke feodale piramide.

⁴⁴ R. Nowé, *Regesten op de jaarregisters van de keure (1408-1409)*, p. 147; H. Douxchamps en T. Van Driessche, "Aux origines de la famille de Crombrughe", *Le Parchemin*, 61 (1996), pp. 186-188 en 242-250.

⁴⁵ B.H.D. Hermesdorf, *De herberg in de Nederlanden: een blik in de beschavingsgeschiedenis*, Assen, 1957, pp. 30-36.

⁴⁶ Het betreft Jan de Lieve, Heinric de Maech, Jan van der Scaffelt en Wulfram van den Eede (Vonnissenregister f. 27v § 3, f. 39v § 1, en f. 39v § 2). Een laathof was een rechtbank waar over cijnsplichtigen en cijnsgoederen werd gevonnist (E. Verwijs en J. Verdam, *Middelnederlandsch woordenboek*, 's-Gravenhage, 1969-1971, III, kol. 47-48).

⁴⁷ Als voorbeeld valt Heinric de Maech aan te halen. Deze oordeelvinder nam in de betreffende periode aan het op één na grootste aantal zittingen deel van allemaal (O. Eloot, *Feodaal procesrecht*, databank, tabblad "Leenman met info" en Bijlage IV: Zetelfrequentie per man).

⁴⁸ Jan Brisinc bijvoorbeeld zetelde op vier jaar slechts twee maal, in twee zittingen met slechts één dag tussen (O. Eloot, *Feodaal procesrecht*, databank, tabblad "Leenman met info").

⁴⁹ Het betreft Jan van den Haudenhuus en Martijn van der Moere (Vonnissenregister, f. 3v § 1, f. 4r § 2, f. 22v § 3, bv. f. 3v § 1 "Hier present zijnde alze alze [sic] manne Pieter Filius Symoens, Jan Van Der Cappelten, Pieter De Rike, Heinric de Maech, Jan De Costere, Pieter De Ruddre, Willem Drieghe, Pieter Spiegel, her Martijn Van Der Moere priester, Gillis Torny ende Lauwereyns Van Den Leyen.").

De oordeelvinders in het leenhof hadden een gemeenschappelijke leenheer en sommigen onder hen traden erg vaak samen op in het leenhof. Tussen een aantal onder hen waren er bovendien nog andere sociale banden. Hiervoor bestaan verschillende aanwijzingen. De belangrijkste sociale netwerkband was die binnen de familie. Verschillende groepen leenmannen droegen dezelfde familienaam. Het beste voorbeeld zijn de Van Crombrughe's. Van deze familie vermeldt het register vier leden, twee maal twee broers.⁵⁰ Hiernaast zijn er nog twaalf andere familienamen waarvan twee of drie dragers als oordeelvinders optraden.⁵¹ Zeker wanneer de dragers ook nog op dezelfde plaats woonden, zoals de De Smedts en de Van der Elsts, is een familieband waarschijnlijk.⁵² Familiebanden werden ook bewust gecreëerd. Het middel bij uitstek hiertoe was het huwelijk. Het wekt dan ook geen verbazing dat er ook huwelijksbanden bestonden tussen de families van oordeelvinders.⁵³ Het is ook significant dat er tussen de oordeelvinders van het leenhof verschillende borgstellingen plaatsvonden. Hierbij ontleenden zij elkaar in essentie hun kredietwaardigheid.⁵⁴ Omwille van de trage circulatie van geld waren in de middeleeuwen krediet en kredietwaardigheid onmisbaar. Het zijn

⁵⁰ H. Douxchamps en T. Van Driessche, "Aux origines", pp. 191 en 247.

⁵¹ Eloot O., *Feodaal procesrecht*, databank, tabblad « Leenman: tabel ».

⁵² Cfr. Vonnissenregister f. 8v § 3, f. 36v § 2 en f. 39r § 4. Bv. f. 8v § 3 "Den Vsten dach van wedemaen int jaer M CCC XCVII hadde de balliu dese naervolghende manne verghadert dats te wetenne Symoen Parijs, Wille(m) Drieghe, Heinric de Maech ende Lauwereins van der Leyen ende tooghde ende seide dat dese lene hiernaer ghenout ende ghelegghen binnen Theemzecke in gebreke waren [...] Dats te wetenne Symoen van den Abeele I leen, Gheeraerd van der Elst, Jan Dullaerd, Jan Brisinc de jonghe, Jan van der Elst Jansone, Gillis Aelbrecht, Lijsbette Joes de Leensdochter, Jan de Baschere, Lijsbette van der Donct, Lisbette Raes, Gillis De Smet, Jan Boemgaerd, Gillis Adaems, Goessijn de Bisscop, Jan de Bisscop, Wouter van Hackere, Jan Jansone van den Watere, Lisbette van der Elst Jansdochter, Gillis de Lu van II leenen, Willem van den Lande, Jan Gabriels, Zegher van den Hackere, Jan de Krudere, Amelberghe Reggemans, Jan Brisinc de Haude, Jan Valkeric, Diederic van der Straten, Jan van den Abeele Pietersone".

⁵³ Zo was Claas van Crombrughe, leenhouder van Crombrughe in Merelbeke, zelf getrouwd met Liesbeth van der Cameren, wiens familie de heerlijkheid Merelbeke van de graaf en de meierei van Crombrughe van de abdij in leen had. De dochter van Claas en Liesbeth trouwde met de zoon van hun buur, Claas Rabau, die eveneens leenman was van de abdij en in haar hof zetelde (H. Douxchamps en T. Van Driessche, "Aux origines", pp. 242 en 246). Oordeelvinder Willem Utenhove was getrouwd met de dochter van oordeelvinder Ogier Tsuul (J. Wyseur, *De familie Utenhove en de Bourgondische staatsvorming (ca. 1384-ca. 1460)*, Gent (Onuitgegeven licentiaatsverhandeling UGent), 2000, II, p. 82).

⁵⁴ Zo stond Martijn de Gend borg bij de verkoop van een lijfrente door Raes Onredene aan Michiel de Otter (Van De Wiele J., *Regesten op de jaarregisters van de keure (1404-1405)*, p. 84). Gillis van Crombrughe stond in 1401 borg voor zijn broer Claas (S.N., *Regesten op de jaarregisters van de keure (1400-1401)*, I, p. 21). Olivier van Vaernewijck stond in 1398 borg voor de zoon van een Jan van der Scaffelt (A. De Ghelincq Vaernewijck, *Chartes et documents concernant la famille van Vaernewijck*, Gent, 1899-1919, I, p. 389). Claas Rabau stond in 1401 en 1408 borg voor zijn buurman Claas van Crombrughe en in 1409 voor diens echtgenote Liesbeth van der Cameren (S.N., *Regesten op de jaarregisters van de keure (1400-1401)*, II, p. 36; R. Nowé, *Regesten op de jaarregisters van de keure (1408-1409)*, p. 147). In 1404 stond Willem Utenhove borg voor Jacob de Haec terwijl ze in 1408 samen borg stonden voor een derde partij (E. Pairon, *Regesten op de jaarregisters van de keure (1403-1404)*, p.120; R. Nowé, *Regesten op de jaarregisters van de keure (1408-1409)*, p. 62).

dan ook indicatoren bij uitstek van sociaal netwerk.⁵⁵ Er zijn ook belangrijke economische transacties aangetroffen tussen oordeelvinders van het leenhof.⁵⁶ Vele oordeelvinders vervulden verder ook andere ambten en functies, waarbij zij opnieuw met elkaar in contact kwamen.⁵⁷

Door de vele netwerkbanden tussen de oordeelvinders moet de rechtspraak van het leenhof zich binnen een relatief klein wereldje hebben afgespeeld. Het is onzeker welke invloed dit op de rechtsgang had. Volgens Guenée bestond er althans in de streek rond Parijs een sterke bereidheid om uit groepssolidariteit de uitkomst van een proces bij te sturen.⁵⁸ De situatie die Dumolyn bij de vorstelijke rekenkamer in de late vijftiende eeuw beschrijft is daarentegen genuanceerder. Weliswaar bestond er een zekere bereidheid om voor één van de voornaamste eigen leden de procedures iets vlotter te doorlopen, maar hierbij gingen de beambten van de rekenkamer niet zo ver dat ze van de vorstelijke wetgeving afweken.⁵⁹ In de late vijftiende eeuw stonden de vorstelijke wetgeving en bureaucratisering evenwel in een veel verder stadium dan een eeuw eerder. De toestand bij het leenhof van Sint-Pieters in de veertiende eeuw sloot dus wellicht eerder aan bij diegene die Guenée weergeeft.

3. Andere juridisch-administratieve taken

Heirbaut wees er al op dat althans de voornaamste oordeelvinders van leenhoven allerhande juridische en administratieve functies cumuleerden, en dat hun ervaringen in één dergelijke functie invloed konden hebben op hun gedragingen en beslissingen in een andere. Eens een regel als oplossing van een concrete zaak was uitgesproken door een leenhof, behoorde deze regel tot de gewoontes van het leenhof zolang iemand zich de eerste uitspraak herinnerde. Op deze manier bracht een uitwisseling van ideeën en denkwijzen tussen verschillende banken en hoven ook een uitwisseling van rechtsregels met zich mee.⁶⁰ Voor een duidelijker

⁵⁵ J. Dumolyn, "De sociografie van laatmiddeleeuwse gerechtelijke instellingen. Het voorbeeld van Jan Wielant (+1473), griffier en raadsheer bij de Raad van Vlaanderen", *Handelingen van de Koninklijke commissie voor uitgave van oude wetten en verordeningen van België*, 42 (2001), p. 38.

⁵⁶ Zo erkende in 1401 Geraard van Crombrugghe een schuld van 42 s. gr. torn. bij Martijn de Gend voor de koop van grond (S.N., *Regesten op de jaarregisters van de keure (1400-1401)*, II, p. 36). Raes Onredene verkocht in 1405 een lijfrente aan Michiel de Otter (J. Van De Wiele, *Regesten op de jaarregisters van de keure (1404-1405)*, p. 84).

⁵⁷ Cfr. *Infra*.

⁵⁸ B. Guenée, *Tribunaux et gens de justice dans le bailliage de Senlis à la fin du Moyen Age (vers 1380-vers 1550)*, Straatsburg, 1963, p. 284.

⁵⁹ J. Dumolyn, "De sociografie", p. 44.

⁶⁰ D. Heirbaut, "The spokesmen", p. 195; D. Heirbaut, "Who were the makers", pp. 260-263; D. Heirbaut, "Une méthode", p. 38.

inzicht in het ontstaan en de vorming van feodaalrechtelijke regels, is het dan ook interessant om te weten wat voor andere juridische en administratieve functies oordeelvinders van leenhoven nog uitoefenden. Oordeelvinders van het leenhof van de Sint-Pietersabdij vervulden verschillende andere juridisch-administratieve functies, zowel in dienst van de abdij als in de instellingen van de stad Gent.

Als oordeelvinders van het leenhof andere juridisch-administratieve functies waarnamen, is de meest voor de hand liggende functie die van oordeelvinder bij een andere instantie. Schepenbanken en laathoven waren de meest voorkomende colleges van oordeelvinders. Eerdere studies gaven al aan dat de oordeelvinders van allerhande leenhoven, waaronder dat van Sint-Pieters, ook schepenambten vervulden en *vice versa*.⁶¹ Van de 120 in het register vermelde oordeelvinders, zetelden er twaalf mogelijk ook in de schepenbank van Sint-Pietersdorp,⁶² één of twee in de schepenbank van de keure van Gent⁶³ en drie zowel in de schepenbank van het Sint-Pietersdorp als in één van de Gentse stadsschepenbanken.⁶⁴ Ook in de laathoven van de Heerlijkheid van de Aalmoezenier en van een domein dat de abdij van ene Jacob van Maelte had verworven, zetelden oordeelvinders van het leenhof.⁶⁵ Die in het laathof van de Heerlijkheid van de Aalmoezenier waren allebei veelzetelaars. Eén van deze veelzetelaars vervulde nog een heel aantal andere ambten.⁶⁶ In het laathof van

⁶¹ W. Meyers, *De strafrechtelijke activiteit*, p. 98; E. Ollevier, *Het leenhof van Ieper*, p. 48.

⁶² Het betreft Jan van Roeselaer, Boudewijn Paescharis, Jan van Meeren, Simon de Buedel, Hector de Vos, Gillis Tournoy, Jacob van Erdbuer, Claas de Muntere, Willem de Roode, Jan van de Capellen en Simon Paris (W. Meyers, *De strafrechtelijke activiteit*, pp. 95-96, 254, 275-278, 285 en K. L. Diericx, *Het Gends charter-boekje, of Verzaemeling van oude charters, waer van het meeste getal betref den akker-bouw en het bestier der domaniale landstrecken van de abten der kloosters van S. Pieters en van S. Baefs, beyde gezezd nevens Gend: juxta Gandavum; met eene lyst der overoude uytdrukkingen van welk in de gemelde charters gebruyk gemaekt word*, Gent, 1821, p. 110).

⁶³ Het betreft Pieter SerSimoens en een Willem Utenhove (S.N., *Regesten op de jaarregisters van de keure (1400-1401)*, I, p. 84; H. Vandenstein, *Regesten op de jaarregisters van de keure (1401-1402)*, pp. 151 en 248; J. De Zutter, *Regesten op de jaarregisters van de keure (1402-1403)*, p. 76; E. Pairon, *Regesten op de jaarregisters van de keure (1403-1404)*, p. 274; J. Van De Wiele, *Regesten op de jaarregisters van de keure (1404-1405)*, p. 133; M. Gevaert, *Regesten op de jaarregisters van de keure (1406-1407)*, p. 250; R. Nowé, *Regesten op de jaarregisters van de keure (1407-1408)*, II, pp. 301 en 308; R. Nowé, *Regesten op de jaarregisters van de keure (1408-1409)*, pp. 17, 30, 79 en 113 en J. Dewulf, *Regesten op de jaarregisters van de keure (1409-1410)*, pp. 64 en 121).

⁶⁴ Het betreft Jan van Eecke, Francis Morael en Gillis van Crombrugge (W. Meyers, *De strafrechtelijke activiteit*, pp. 274 e.v.; S.N., *Regesten op de jaarregisters van de keure (1400-1401)*, I, pp. 15, 47, 60, 62, 70, 140 en 163 en II, pp. 6, 8 en 74; K. L. Diericx, *Het Gends charter-boekje*, p. 110 en H. Vandenstein, *Regesten op de jaarregisters van de keure (1401-1402)*, p. 238; H. Douxchamps en T. Van Driessche, "Aux origines", p. 190).

⁶⁵ De zogeheten "Heerlijkheid van de Aalmoezenier" was een heerlijkheid onder de rechtsmacht van de Sint-Pietersabdij, gelegen in het Sint-Pietersdorp (W. Meyers, *De strafrechtelijke activiteit*, p. 1).

⁶⁶ Het betreft Simon Paris en Heinric de Maech (Vonnissenregister, f. 39v § 2).

de vroegere heerlijkheid van Jacob van Maelte zaten personen met zeer uiteenlopende zetelfrequenties.⁶⁷ Drie van hen waren ook schepen van het Sint-Pietersdorp. Twee van deze drie zetelden frequent in het leenhof. Leenmannen die ook een schepenambt of een positie in een laathof hielden, hadden dus zeer uiteenlopende zetelfrequenties in het leenhof. Diegenen die regelmatig in het leenhof zetelden vervulden echter wel veel vaker een schepenambt dan diegenen die dat zelden deden. Waarschijnlijk waren zij een soort lokale rechtskenners, die in verschillende hoedanigheden uiteenlopende problemen behandelden. Hier staat tegenover dat slechts één veelzetelaar zowel van de stadsschepenbanken als van een schepenbank of laathof van de abdij deel uitmaakte.⁶⁸

Bij vergelijking tussen de lijst oordeelvinders uit het register, en Meyers' lijst van schepenen van de verschillende domeinen van de Sint-Pietersabdij, valt een eigenaardigheid op. Verschillende in het register vernoemde oordeelvinders waren schepenen in Sint-Pietersdorp. Daarentegen zijn geen namen van in het register genoemde oordeelvinders te bespeuren in Meyers' lijsten van schepenen en baljuws van Zevergem, Zaffelare of Anzegem.⁶⁹ Zelfs overeenstemmende familienamen komen niet voor. Enkel bij de baljuws van Temse zijn er twee namen te vinden die overeenstemmen met leenmannen uit het register.⁷⁰ Het beeld dat hier ontstaat kan vertekend zijn, daar Meyers' lijsten van schepenen en baljuws van de Sint-Pietersparochie veel uitgebreider zijn dan van andere lokaliteiten. Toch lijkt het er op dat er tussen de bemanning van het leenhof en de schepenbank van Sint-Pietersdorp een sterkere correlatie bestond dan tussen het leenhof en de schepenbanken van de verder weg gelegen heerlijkheden.

Een louter Gentse functie van oordeelvinder waarin leden van het leenhof werden aangetroffen was die van halleheer. De halleheren waren bestuurders van de lakenhal en rechters in al wat wol- of lakenhandel aanging.⁷¹ Vier door het register vernoemde leenmannen vervulden deze functie, zij het allen kort na afloop van het register.⁷² Het betreft personen met uiteenlopende zetelfre-

⁶⁷ Het betreft resp. Gillis van Crombrugge, Willem de Roode, Simon de Buedel, Jan van der Scaffelt en Jan de Lieve (Vonnissenregister, f. 39r § 1). Het is wel mogelijk dat de Gillis van Crombrugge die in het laathof zetelde Gillis van Crombrugge de Jongere was, terwijl die in het leenhof vermoedelijk Gillis van Crombrugge de Oudere was (O. Eloot, *Feodaal procesrecht*, databank, tabblad « Leenman met info »).

⁶⁸ Het betreft Gillis van Crombrugge, Cfr. O. Eloot, *Feodaal procesrecht*, databank, tabblad « Leenman met info ».

⁶⁹ W. Meyers, *De strafrechtelijke activiteit*, pp. 206 e.v.

⁷⁰ Het betreft Boudewijn de Smedt en Jan Brisinc (W. Meyers, *De strafrechtelijke activiteit*, pp. 241-242).

⁷¹ K. Stallaert, *Glossarium van verouderde rechtstermen, kunstwoorden en andere uitdrukkingen uit Vlaamsche, Brabantsche en Limburgsche oorkonden*, Leiden, 1820-1893, I, p. 549.

⁷² Het betreft de periode 1400-1404.

ties, waaronder twee veelzetelaars.⁷³ De registers van de keure vernoemen gewoonlijk één of twee halleheren bij naam en vullen dan aan met “en hun gezellen”. Toch vermelden de registers diegenen die ook in het leenhof zetelden telkens bij naam.⁷⁴ Hieruit is mogelijk af te leiden dat de oordeelvinders die ook als halleheer optraden tot de voornaamste leden van het college behoorden.

Nog een stedelijke functie was die van vinder. Deze term droeg verschillende betekenissen. Hier betreft het vinders in de betekenis van rechters in de parochierechtbanken, de zogeheten “smalle wetten”. Deze functie is min of meer te vergelijken met die van de moderne vrederechter.⁷⁵ Drie leenmannen die het register vernoemt, hebben deze functie mogelijks waargenomen. Alle drie zetelden zij eerder sporadisch in het leenhof.⁷⁶ Misschien lagen hun voornaamste belangen en ambities elders, maar hielden zij toevallig ook een leen van de Sint-Pietersabdij.⁷⁷ Misschien werden zij toch soms voor dienst in het leenhof opgeroepen of kwamen zij er zich spontaan voor aandienen als er moeilijke of interessante rechtsvragen voorlagen omdat zij wellicht wel personen met enige juridische ervaring waren.

Uit wat voorafgaat blijkt dat er een zekere overlapping was tussen de oordeelvinders van het leenhof van de Sint-Pietersabdij en deze van allerhande instanties in de stad Gent. Het betreft zowel stedelijke instellingen als banken en hoven die tot de juridische piramide van de abdij behoorden. De gedeelde bemanning van stedelijke instellingen en abdij-instellingen in Gent moet waarschijnlijk ook een uitwisseling in juridische inzichten met zich mee hebben gebracht. Daarentegen is de correlatie in bemanning klein met de banken en hoven van dorpsheerlijkheden die aan de abdij toebehoorden. Dit lijkt tegenstrijdig met de bevinding uit deel twee, waaruit blijkt dat ook de lokale notabelen uit allerhande dorpsheer-

⁷³ Het betreft Philip van den Haudenhuus, Joes van Valmerbeke, Simon Paris en Gillis van Crombrugge (S.N., *Regesten op de jaarregisters van de keure (1400-1401)*, I, p. 31; H. Vandenstein, *Regesten op de jaarregisters van de keure (1401-1402)*, pp. 13, 42 en 189; J. De Zutter, *Regesten op de jaarregisters van de keure (1402-1403)*, p. 175; E. Pairon, *Regesten op de jaarregisters van de keure (1403-1404)*, p. 280).

⁷⁴ Zie de reeks *Regesten op de jaarregisters van de keure*, Gent, 1981-1984.

⁷⁵ E. Verwijs en J. Verdam, *Middelnederlandsch woordenboek*, 'sGravenhage, 1882-1952, IX, kol. 507-515.

⁷⁶ Martijn de Gend, Jan van Leyns en Raes Onredene (S.N., *Regesten op de jaarregisters van de keure (1400-1401)*, III, pp. 24 en 39; H. Vandenstein, *Regesten op de jaarregisters van de keure (1401-1402)*, p. 57; J. De Zutter, *Regesten op de jaarregisters van de keure (1402-1403)*, pp. 145, 180, 205 en 218; J. Van De Wiele, *Regesten op de jaarregisters van de keure (1404-1405)*, pp. 213-214; R. Nowé, *Regesten op de jaarregisters van de keure (1407-1408)*, II, pp. 237 en 293; J. Dewulf, *Regesten op de jaarregisters van de keure (1409-1410)*, pp. 255 en 295). Martijn de Gend zetelde zes maal, waarvan twee maal op dezelfde dag (Vonnissenregister f. 1v § 4, f. 13r § 1, f. 28v §§ 1-2, f. 31v § 2 en f. 40v § 4). Jan van Leyns zetelde eveneens zes maal, drie maal twee keer op dezelfde dag (Vonnissenregister f. 20r §§ 3-4, f. 31r §§ 1-2 en f. 32r §§ 4-5). Raes Onredene zetelde acht maal, waarvan twee op dezelfde dag (Vonnissenregister f. 13r § 1, f. 28r § 3, f. 28v §§ 1-2, f. 31v § 2, f. 36v § 1 en f. 40v §§ 3-4).

⁷⁷ Zeker één van de drie, Martijn de Gend, was geen leenman uit eigen hoofde, maar oefende de betreffende rechten en plichten uit als voogd (Vonnissenregister, f. 1v § 3).

lijkheden, die onder de abdij ressorteerden, frequent zetelden. De bronnensituatie kan hier een gedeeltelijke verklaring bieden. Verder onderzoek naar zowel het hier besproken leenhof als vergelijkbare instellingen zou voor duidelijkheid kunnen zorgen.

Het college van oordeelvinders was één van de twee organen van de middeleeuws Vlaamse rechterlijke instellingen. Het valt dan ook te verwachten dat sommige oordeelvinders eveneens de functie van het andere orgaan, namelijk dat van maner, zouden waarnemen. Heirbaut beschrijft dat in de volle middeleeuwen voorname oordeelvinders van leenhoven ook baljuwsambten waarnamen.⁷⁸ Opsommer merkt op dat verschillende leenmannen, die bij hun hoven als “specialisten” vallen aan te merken, daar ook een baljuwsambt vervulden, maar niet in de periode waarin ze in het leenhof zetelden.⁷⁹

Op grond van het register lijkt het er op het eerste gezicht op dat deze stelling voor het leenhof van Sint-Pieters niet ten volle opgaat. In de periode waarin het register tot stand kwam, was Jan van der Schaghe namelijk “baljuw van de mannen”, met andere woorden baljuw van het leenhof van Sint-Pieters.⁸⁰ Het register vermeldt hem nergens als zetelend in het college van oordeelvinders. Daarentegen vermelden een aantal zittingen wel expliciet anderen in de rol van maner. Het betreft veelzetelaars Willem Drieghe en Willem Utenhove, naast de verder volstrekt onbekende Jan de Backere en Geraard van Oestrem, de auteur van het register. In een flink aantal zaken deden zelfs van zitting tot zitting verschillende personen dienst als baljuw.⁸¹ Bij één dergelijke zaak lijkt het erop dat Drieghe niet als baljuw van de mannen optrad, maar wel als baljuw van een laathof.⁸² Bij de meeste andere zaken waarin iemand anders dan Van der Schaghe als maner vermeld wordt, is de formule echter steeds “*als baliu in dit stic*”, “als baljuw in deze zitting”.⁸³ De beschrijvingen in het register van de ene zaak waarin Jan de Backere als maner optrad en één waarin Willem Drieghe deze taak waarnam

⁷⁸ D. Heirbaut, “The spokesmen”, p. 195; D. Heirbaut, “Who were the makers”, pp. 260-263; D. Heirbaut, “Une méthode”, p. 38.

⁷⁹ R. Opsommer, *Omme dat leengoed*, p. 752.

⁸⁰ Vonnissenregister flr° § 1 vermeldt zijn benoeming. Helemaal tot op de laatste folio wordt hij als baljuw van de mannen vernoemd.

⁸¹ Cfr. O. Eloot, *Feodaal procesrecht*, databank, tabblad “baljuw”. In de zaken waarin één persoon als baljuw is aangewezen was deze ook niet per se baljuw in alle zittingen in deze zaak. In bv. de zaak «Baljuw versus een leen in Zingem waaruit Margriet Gillisdochter van Landuyt verstorven is» (zaak nr. 57) is het onwaarschijnlijk dat Willem Utenhove steeds als baljuw optrad, daar hij in een andere zitting ook als leenman zetelde.

⁸² Vonnissenregister f. 27v § 3. Voor de betekenis van het begrip “laathof”, cfr. W. Meyers, *De strafrechtelijke activiteit*, pp. 58 e.v.

⁸³ Vonnissenregister f. 10r §§ 2, 3, 4 en 6, f. 11r § 1, f. 13r § 4, f. 14v § 4, f. 18r §§ 1 en 3, f. 21r § 5 en f. 25v § 1. Bv. f. 10r § 4 “*prezent alze baelliu in dit stic Willem Hutten Hove ende alze manne Heinric de Maech, Jan van der Scaffelt, Willem Drieghe, Lauwereins van der Leyen ende Lodewijc Rabau*”.

bevatten evenwel de verklaring. Hier meldt het register expliciet dat zij in de plaats van Van der Schaghe waren aangesteld als baljuw en wettelijk maner.⁸⁴ Waarschijnlijk was de situatie dezelfde bij de andere zittingen waar iemand anders dan Van der Schaghe als maner werd vermeld. Wellicht was Van der Schaghe verhinderd, en werd een andere leenman met veel juridische ervaring dan aangesteld om hem te vervangen.⁸⁵

Van de oordeelvinders uit het register vervulde slechts één later zelf het ambt van baljuw van de mannen: veelzetelaar en Gents poorter Willem Utenhove.⁸⁶ Overigens nam in 1397 ook een Willem Utenhove het ambt waar van proost, beheerder van de wereldlijke belangen van de abdij.⁸⁷ Misschien betrof het een andere Willem Utenhove, hoewel dan niet duidelijk zou zijn welke.⁸⁸

De door Opsommer vastgestelde onverenigbaarheid tussen het baljuwsambt en het actief zetelen in het leenhof gold kennelijk niet voor andere baljuwsambten binnen de domeinen van de Sint-Pietersabdij. Zeker vier oordeelvinders van het leenhof, waaronder opnieuw Willem Utenhove en Willem Drieghe, vervulden in dezelfde periode ook een “territoriaal” baljuwsambt voor de abdij.⁸⁹ Het is logisch dat de onverenigbaarheid van het baljuwsambt en de oordeelvindersrol in deze gevallen niet gold. De baljuw van de mannen was als maner immers de tegenspeler van de oordeelvinders. Moest de baljuw ook in het hof zetelen dan zou de duale structuur van maner en oordeelvinders verloren gaan. Voor leenmannen die elders een “territoriaal” baljuwsambt vervulden stelde deze problematiek zich in het leenhof niet.

⁸⁴ Cfr. Vonnissenregister f. 21r § 1 “*wettelik ghestelt in den stede van den baliu*” en Vonnissenregister f. 39r § 3 “*daerover was als baeliu ende wettelik maerne van den manne van Sente Pieters Jan de Backere van Oerichhove ghestelt van Janne van der Schaghe die baeliu was in dien tiden*”.

⁸⁵ De hypothese dat de baljuw zich in bepaalde zittingen gericht door een expert liet vervangen valt te verwerpen. Het betreft namelijk heel routinematige zittingen of procedurestappen: een heerlijke dag, een verste, een dagmaking, etc. (cfr. O. Eloot, *Feodaal procesrecht*, databank, tabblad « rechtshandeling », bij de betreffende randnummers.) Voor de verklaring van deze verschillende proceduretermen, Cfr. O. Eloot, *Feodaal procesrecht*, pp. 143-235.

⁸⁶ W. Meyers, *De strafrechtelijke activiteit*, p. XXI.

⁸⁷ W. Meyers, *De strafrechtelijke activiteit*, pp. 108-109, 256; K. L. Diericx, *Het Gends charter-boekje*, p. 110.

⁸⁸ In de late 14e en de eerste helft van de 15e eeuw waren er minstens zeven Willem Utenhove's in Gent (cfr. J. Wyseur, *De familie Utenhove*). De hypothese dat de veelzetelaar Willem Utenhove eigenlijk een aantal verschillende Willem Utenhove's zou zijn valt te verwerpen: hoewel op meer dan één zitting op de drie een Willem Utenhove aanwezig was vallen er op geen enkele zitting twee waar te nemen.

⁸⁹ Willem Drieghe, Willem Utenhove, Willem Penneman en Boudewijn de Smedt (Vonnissenregister f. 27v § 3 en f. 39v § 2; K. L. Diericx, *Het Gends charter-boekje*, p. 110 en W. Meyers, *De strafrechtelijke activiteit*, pp. 256 en 274-277. Er wordt hier vanuit gegaan dat de schepen en de leenman Willem Utenhove één en dezelfde persoon is. Dit zou onder de meeste omstandigheden een gevaarlijke assumptie zijn. Echter vermeldt de hier in het charter-boekje aangehaalde akte 7 schepenen met dezelfde naam als één van de leenmannen. Dat zeven verschillende namen in dubbel gebruik waren, één bij een lid van de schepenenbank, één bij een leenman, zou een te groot toeval zijn. Wellicht betreft het dezelfde personen.)

Aangaande de verhouding tussen het optreden als oordeelvinder en als baljuw zijn nog twee opmerkingen vereist. De eerste is dat uit Meyers' lijsten van proosten en baljuws van de Sint-Pietersabdij blijkt dat de meeste baljuws (familie)namen droegen die niet onder de oordeelvaarders van het leenhof opduiken.⁹⁰ Met andere woorden, de meerderheid van de territoriale baljuws hadden geen band met het leenhof, en de meerderheid van de leenmannen in het leenhof vervulde nooit een baljuwsambt. De tweede opmerking is dat als sommige oordeelvaarders van het leenhof een zekere juridische semi-professionaliteit bereikten, deze toch niet wisten op te klimmen naar de hoogste regionen van de grafelijke juridische ambtenarij. In Van Rompaey's lijsten van grafelijke baljuws en Fris' lijsten van Gentse baljuws en onderbaljuws komt slechts telkens één naam voor die overeenstemt met de naam van een leenman in het register.⁹¹ Het is bovendien onzeker of het wel dezelfde personen betreft en geen naamgenoten. Zelfs personen met dezelfde familienaam komen zelden voor en zijn dan nog beperkt tot de occasionele Van Vaernewijck of Utenhove. In de namenindex opgenomen in het werk van Buntinx over de grafelijke audiëntie duiken ze zelfs helemaal niet op.⁹²

Bij sommige colleges nam niet een baljuw, maar een meier de functie van maner waar. In de agrarische maatschappij van de volle middeleeuwen was dit een soort alomtegenwoordige duivel-doet-al die het domein van zijn heer beheerde en hiervoor in ruil een leen ontving. In de late middeleeuwen was het belang van dit ambt echter tanende. Heren die rijk genoeg waren trachtten het ambt vanaf de 14^e eeuw terug te kopen van de drager.⁹³

Zo ging het ook bij de Sint-Pietersabdij. Oorspronkelijk had de meier van Sint-Pieters een in hoofdzaak agrarisch takenpakket, maar in 1366 had de abdijs het ambt teruggekocht. Hierna gaf ze het opnieuw in leen, maar met een nieuwe inhoud.⁹⁴ Het betrof voortaan een juridische functie als maner bij de schepensbank van de Sint-Pietersheerlijkheid.⁹⁵ Dit meiersambt werd rond 1400 in leen gehouden door één van de veelzetelaars, Simon Paris.⁹⁶ Hij had als meier ook

⁹⁰ Cfr. O. Eloot, *Feodaal procesrecht*, databank, tabblad « Leenman met info » en W. Meyers, *De strafrechtelijke activiteit*, pp. 250 e.v., 254 e.v. en 271 e.v. Wie een oplistings wil van de leenmannen die in het hof zetelden, wordt verwezen naar O. Eloot, *Feodaal procesrecht*, databank, tabblad « leenman: tabel ».

⁹¹ Het betreft respectievelijk Joes van Valmerbeke en Jan van den Kerkhove (J. Van Rompaey, *Het grafelijk baljuwsambt*, pp. 614 en V. Fris, "Les grands baillis et les sous-baillis de Gand", *Bulletijn van de Maatschappij voor Geschied- en Oudheidkunde te Gent*, 14 (1906), pp. 396 e.v.).

⁹² J. Buntinx, *De audiëntie van de graven van Vlaanderen: studie over het centraal grafelijk gerecht (c. 1330-c. 1409)*, Brussel, 1949, pp. 458.

⁹³ B. Guené, *Tribunaux et gens de justice*, pp. 137-141.

⁹⁴ D. Berten, *Coutumes*, p. LXV.

⁹⁵ W. Meyers, *De strafrechtelijke activiteit*, p. 102.

⁹⁶ K. L. Diericx, *Het Gends charter-boekje*, p. 110.

een plaatsvervanger, veelzetelaar Willem Drieghe.⁹⁷ Beiden namen voor het leenhof bepaalde taken waar die voor de schepenbank bij het takenpakket van de meier hoorden. Willem Drieghe nam occasioneel de rol van maner over van de baljuw. Wellicht was een zekere ervaring met deze rol de reden waarom Willem Drieghe werd aangeduid om de baljuw te vervangen. Ook het afkondigen van kerkgeboden behoorde bij de schepenbank tot het takenpakket van de meier.⁹⁸ Van de 31 keer dat het register kerkgeboden vermeldt, was Willem Drieghe negentien keer als leenman en minstens één keer als substituut-baljuw aanwezig. Simon Paris was er negen keer bij aanwezig. Zeven keer waren zij samen de aanwezige leenmannen.⁹⁹ Eventuele meiers van andere abdijheerlijkheden werden in het leenhof niet aangetroffen.

Onder de oordeelvinders waren dus verschillende personen die ook een manersfunctie waarnamen. Toch mag de correlatie tussen de oordeelvinders van het leenhof en de maners uit de lagere hoven en banken niet overroepen worden. De meiers van de Sint-Pietersheerlijkheid vervulden weliswaar een prominente rol voor het leenhof, maar andere meiers werden er niet onder de oordeelvinders aangetroffen. Dit kan er ook mee te maken hebben dat het belang van het meiersambt tanende was. Ook de meeste baljuws van de abdij waren echter geen oordeelvinders in het leenhof en de meeste oordeelvinders vervulden geen baljuwsambt. Hier staat tegenover dat de ene oordeelvinder die later zou doorgroeien tot baljuw van de mannen, en vermoedelijk ook tot proost, wel een prominent oordeelvinder was. Dit alles past binnen het door Heirbaut vastgestelde model, waarbij actievere en ervarener oordeelvinders doorgroeiden tot baljuws, en hun ervaring als baljuw hen dan weer prominenter maakte in de uitoefening van functies als oordeelvinders bij andere hoven en banken.¹⁰⁰ Wellicht was het een absolute minderheid van de oordeelvinders die dit carrièretraject volgde, maar was het traject wel een realiteit voor de meest prominenten onder hen. Dat er geen correlatie schijnt te bestaan tussen de oordeelvinders en de leden van de grafelijke audiëntie of de Gentse baljuws en onderbaljuws bevestigt eens te meer dat de leden van het leenhof wellicht wel tot de notabelen van hun onmiddellijke

⁹⁷ Volgens een charter uit 1397 was hij “*wettelike ghestelt in de stede van den ervachteghen meyer*” (K. L. Diericx, *Het Gends charter-boekje*, p. 110).

⁹⁸ K. L. Diericx, *Het Gends charter-boekje*, p. 37, in voetnoot. Een kerkgebod was een openbare afkondiging of bekendmaking in de kerk (E. Verwijs en J. Verdam, *Middelnederlandsch woordenboek*, III, kol. 1356).

⁹⁹ Cfr. O. Eloot, *Feodaal procesrecht*, databank, tabbladen « rechtshandeling » en « Leenman met info ». Voor Willem Drieghe die de taak van baljuw waarneemt bij het afkondigen van een kerkgebod, cfr. Vonnissenregister f. 14v § 4: “*Item tenzelven daghe was dit kerkgebod alzoe ghedaen in beede de voerseide kerken present als baeliu in dit stic Willem Drieghe ende als manne Jan van der Capellen ende Jacob Haec*”.

¹⁰⁰ D. Heirbaut, “Who were the makers”, pp. 262 e.v.

omgeving behoorden, maar zeker niet tot de absolute maatschappelijke top van hun tijd.

Ook in twee meer administratieve ambten werden oordeelvinders van het leenhof aangetroffen. Het betreft de ambten van Heilige Geestmeester en van Hoofdprovisor van het Hebberechtshospitaal. De Heilige Geestmeesters waren opzichters van instellingen van liefdadigheid.¹⁰¹ De provisors van het Hebberechtshospitaal waren degenen die voor de abt van Sint-Pieters optraden als bestuurders van dit hospitaal, dat onder het gezag stond van de Sint-Pietersabdij.¹⁰²

Vijf personen met uiteenlopende zetelfrequentie in het leenhof vervulden kort na het aflopen van het register ook het ambt van Heilige Geestmeester.¹⁰³ Opmerkelijk is dat drie van deze vijf rond de periode waarop het register betrekking heeft en kort erna ook herhaaldelijk schepenambten vervulden. De eerste van hen, Pieter SerSimoens, die Heilige Geestmeester was bij de Sint-Niklaasparochie, vervulde zijn schepenambt bij de schepenbank van de keure van Gent. Deze leenman past waarschijnlijk in het profiel van iemand die wel in bestuurlijke en juridische taken thuis was, maar wiens voornaamste belangen niet bij de Sint-Pietersabdij lagen.¹⁰⁴ In vier jaar tijd nam hij aan 23 zittingen van het leenhof deel.¹⁰⁵ De andere twee, Jacob van Erdbuer en Gillis van Crombrughe, vervulden hun schepenambt in Sint-Pietersdorp en waren Heilige-Geestmeester van de Onze-Lieve-Vrouwekerk van Sint-Pieters. Gillis van Crombrughe was ook in het leenhof een veelzetelaar, en mogelijk zelfs een voorspreker.¹⁰⁶ Hiernaast was hij eerder ook al schepen in één van de banken van de stad Gent en deken van het brouwersambacht.¹⁰⁷ Blijkbaar was hij dus één van de belangrijkste figuren in de juridisch-administratieve organisatie van de abdij, maar ontplooidde hij zelf ook belangrijke activiteiten buiten haar machtssfeer. Jacob van Erdbuer zetelde slechts occasioneel in het leenhof van de abdij.¹⁰⁸ Voor deze leenman

¹⁰¹ E. Verwijs en J. Verdam, *Middelnederlandsch woordenboek*, III, kol. 271.

¹⁰² T. Van Driessche, *Het Hebberechtshospitaal in het Sint-Pietersdorp te Gent van de stichting tot omstreeks 1500*, Gent (onuitgegeven licentiaatsverhandeling UGent), 1990-91, p. 20.

¹⁰³ Het betreft Ogier Tsuul, Jan Bentijn, Pieter SerSimoens, Jacob van Erdbuer en Gillis van Crombrughe (S.N., *Regesten op de jaarregisters van de keure (1400-1401)*, I, p. 84; H. Vandesteene, *Regesten op de jaarregisters van de keure (1401-1402)*, pp. 13, 42, 151, 189 en 248; J. De Zutter, *Regesten op de jaarregisters van de keure (1402-1403)*, p. 76; E. Pairon, *Regesten op de jaarregisters van de keure (1403-1404)*, pp. 27 en 274; M. Gevaert, *Regesten op de jaarregisters van de keure (1406-1407)*, p. 225).

¹⁰⁴ Hoewel er in 1388 ook een Pieter SerSimoens proost van Sint-Pieters was (W. Meyers, *De strafrechtelijke activiteit*, p. 250).

¹⁰⁵ Cfr. O. Eloot, *Feodaal procesrecht*, databank, tabblad « Leenman met info ».

¹⁰⁶ Cfr. O. Eloot, *Feodaal procesrecht*, pp. 49-71.

¹⁰⁷ H. Douxchamps en T. Van Driessche, « Aux origines », p. 190.

¹⁰⁸ Hij nam aan 23 zittingen deel (Cfr. O. Eloot, *Feodaal procesrecht*, databank, tabblad « Leenman met info »).

moeten de vele gecumuleerde taken die hij voor de abdij vervulde nochtans een niet te verwaarlozen deel van zijn bezigheden hebben gevormd.¹⁰⁹ Het is dan ook verbazend dat hij maar 23 keer als oordeelvinder in het register opduikt. Misschien namen andere taken teveel van zijn tijd in beslag.

Eén van de oordeelvinders, Jan van Roeselaer, werd enige tijd na het vonnissenregister zowel schepen van Sint-Pieters als hoofdprovisor van het Hebbe-rechtshospitaal.¹¹⁰ Nochtans vermeldt het register hem slechts op twee zittingen. Deze vielen dan nog allebei op dezelfde dag, 13 augustus 1396.¹¹¹ Het is mogelijk dat het beheren van een hospitaal destijds niet gezien werd als iets dat *per se* een grote juridische expertise vereiste. Het vertrouwen van de abdij genieten was allicht een belangrijker voorwaarde. In deze functie bouwde hij waarschijnlijk wel een zekere ervaring uit met bepaalde types rechtszaken.¹¹² Mogelijk was het dan op basis van deze ervaring dat hij later in het Sint-Pietersdorp een schepen-functie kon waarnemen.

Het aantal oordeelvinders dat optrad als beambte in de meer caritatieve instellingen lijkt dus eerder beperkt. Wellicht wees de abdij deze taken toe op basis van een combinatie van vertrouwen en bewezen competentie. Leenman zijn van de abdij en aan de zittingen van het hof deelnemen, hielp wellicht om voor een dergelijke positie benoemd te worden, maar het was blijkbaar ook geen factor van doorslaggevend belang.

Er valt dus te besluiten dat vele leden van het leenhof van de Sint-Pietersabdij ook allerhande andere juridisch-administratieve taken vervulden voor de abdij en voor andere instanties. Sommigen van hen waren wellicht een soort lokale wijzen en “rechtskenners” uit de omgeving van het Sint-Pietersdorp, die in verschillende hoedanigheden bij verschillende instanties zeer uiteenlopende rechtsvragen oplosten. Het moet voor hen de logica der dingen geweest zijn om gewoontes uit één functie mee te nemen bij de uitoefening van een andere. Dit temeer wanneer ze zich in één functie geconfronteerd zagen met een problematiek, waarvoor de materiële of procedurele regels van één hof of bank geen oplos-

¹⁰⁹ Hij was naast Heilige Geestmeester en oordeelvinder in het leenhof ook herhaaldelijk schepen van Sint-Pietersdorp (K. L. Diericx, *Het Gends charter-boekje*, p. 110; W. Meyers, *De strafrechtelijke activiteit*, pp. 276-278 en 290).

¹¹⁰ T. Van Driessche, *Het Hebberechtshospitaal*, pp. 37 e.v.; W. Meyers, *De strafrechtelijke activiteit*, p. 96.

¹¹¹ Vonnissenregister, f. 1v §§ 3 en 4.

¹¹² Als illustratie hierbij valt zaak 27, « Katelijne van den Haudenweghe versus St.-Pietersabdij » aan te halen (Vonnissenregister, f. 5r § 4). Hierin werd een proces tegen de Sint-Pietersabdij gevoerd over de erfenis van iemand die in het hospitaal overleed. Daar het aan de provisor was de inkomsten van het hospitaal te innen voor de abdij, was hij het wellicht die dergelijke processen voerde (T. Van Driessche, *Het Hebberechtshospitaal*, p. 22).

sing boden, maar deze van een andere wel.¹¹³ Deze uitwisseling van ideeën was wellicht een homogeniserende factor in het gewoonterecht dat in principe verschilde van hof tot hof en van bank tot bank.

4. Redenen om te zetelen

Lang niet alle leenmannen zetelden in het hof. Zij die dat wel deden moeten hier dus specifiek voor opgeroepen zijn, of kwamen zich spontaan aanmelden. Uit het register blijken verschillende redenen waarom leenmannen zich wensten te melden voor hofdienst. Deze vallen op te delen in twee groepen. De ene groep houdt ruw samengevat verband met het eigen belang van de zetelende leenman. De andere groep heeft te maken met zijn woonplaats. Ik bespreek eerst de situaties waarin leenmannen kennelijk werden opgeroepen om in het hof te dienen. Vervolgens ga ik in op de redenen van eigenbelang waarom leenmannen zetelden en tot slot op de redenen in verband met de woonplaats.

Uit de *Leenrechten van Vlaanderen* blijkt dat wanneer een leenhof tot hofsterking besloot, het de oordeelvinders bij naam aanduidde die hierbij aanwezig moesten zijn.¹¹⁴ Toch moesten niet alle bij naam geroepen leenmannen op de hofsterking verschijnen. Het volstond dat de meerderheid van hen aanwezig was.¹¹⁵ Het register scheidt twijfel of wel bij iedere beslissing tot hofsterking oordeelvinders bij naam werden geroepen. Het vermeldt zeven hofsterkingen,¹¹⁶ maar geeft slechts één keer een opsomming van diegenen die bij de hofsterking aanwezig moesten zijn.¹¹⁷ Hiervoor zijn twee verklaringen mogelijk. De meest eenvoudige is dat het hof steeds leenmannen aanduidde om bij de hofsterking te zetelen, maar dat de scribent het meestal niet de moeite waard vond om te noteren welke leenmannen dit waren. Misschien deed hij het dan deze ene keer wel uit toeval,

¹¹³ Zie in deze zin ook: D. Heirbaut, "The spokesmen", p. 195; D. Heirbaut, "Who were the makers", pp. 260-263; D. Heirbaut, "Une méthode", p. 38.

¹¹⁴ De hofsterking was een procedurestap, waarbij het leenhof nominatief een aantal oordeelvinders aanduidde die het hof bij een volgende zitting moesten komen vervoegen, zie *Leenrechten van Vlaanderen*, art. 164. Het vonnissenregister vermeldt zeven beslissingen tot hofsterking (Cfr. O. Eloot, *Feodaal procesrecht*, databank, tabblad « Rechtshandeling: tabel »), maar vernoemt slechts bij één hiervan de leenmannen die bij de volgende hofsterking aanwezig moesten zijn (Vonnissenregister, f. 30r § 10).

¹¹⁵ R. Opsommer, *Omme dat leengoed*, p. 748.

¹¹⁶ Cfr. O. Eloot, *Feodaal procesrecht*, databank, tabblad « Rechtshandeling: tabel ».

¹¹⁷ Vonnissenregister, f. 30r^o § 10 "Ende dese manne ghemaent sijnde omme de boete te groetene, namen hier of noch eene wettelike ofsterkinghe van dien daghe in XIII nachten alze haer derde ofsterkinghe ende dat men daer wettelijk dach zaude maken elkeen van den mannen hiernaer ghemoumt ter kennessen van II mannen ofte van meer omme haer hof mede te versterkene ende emmer daerof de meeste paertyen daer commende, dats te wetene Raesse Onredene, Pieter de Rike, Boudijn van Ravenscoet, Jan van Miesvile, Gillis van Bracht, Lievijn van Waes, Jan van Aeke, Jan Bertijn, Wulfiam van den Eede, Clays de Muntere, Willem de Roode, Fransey Morael ende Gillis van Crombrughe".

of omdat het bij deze rechtsvraag om tot de oplossing te komen belangrijker was dan anders welke leenmannen ervoor opgeroepen werden. De alternatieve verklaring is dat het bij het leenhof van Sint-Pieters niet gebruikelijk was specifieke leenmannen op te roepen voor een hofsterking, en dat de scribent het daarom deze ene keer opschreef wanneer het toch gebeurde. Uit het register blijkt ook dat bij het leenhof van Sint-Pieters de mogelijkheid om leenmannen bij naam op te roepen niet tot hofsterkingen beperkt was. Ook wanneer het hof een verste nam kon het de oordeelvinders bij naam aanduiden die hierbij aanwezig moesten zijn.¹¹⁸ Er staat namelijk één zitting vermeld waarbij het hof tot een verste besliste en diegenen bij naam aanduidde die hierbij aanwezig moesten zijn.¹¹⁹ Opnieuw is het een open vraag of het leenhof steeds oordeelvinders opsomde die bij een verste moesten verschijnen, dan wel of dat een uitzonderlijk gebeuren was en dat de scribent het net daarom noteerde.

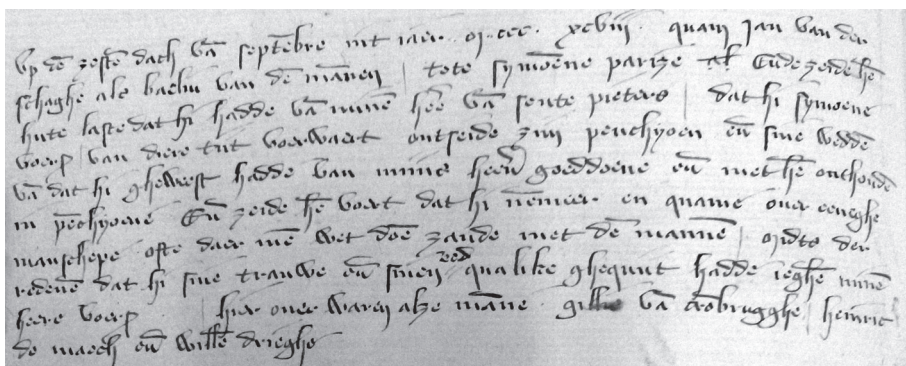
Uit de vorige paragraaf blijkt duidelijk dat het, althans bij bepaalde procedurestappen, mogelijk was dat het hof leenmannen bij naam als oordeelvinders opriep. Daarom was echter nog niet iedere geroepen leenman verplicht te verschijnen. Het was voldoende dat de meerderheid van hen opdaagde. Het blijft ook een open vraag hoe gebruikelijk het was dat het leenhof specifieke oordeelvinders opriep. Het lijkt er op dat dit enkel bij bepaalde uitzonderlijke procedurerestappen gebeurde, en dan misschien nog niet eens altijd. Het overgrote merendeel van de zittingen werd dus wellicht gehouden voor de oordeelvinders die zich spontaan aanmeldden. Diegenen die dat deden, moeten hier specifieke redenen voor gehad hebben. Deze hielden verband hetzij met eigen belang, hetzij met hun woonplaats.

De meest voor de hand liggende manier waarop een leenman er belang bij kon hebben om in het leenhof te zetelen, was dat dit hem geld opbracht. Alle leenmannen die aan de zittingen deelnamen, ontvingen hiervoor van elke partij een vergoeding.¹²⁰ Ook voor het stellen van bijkomende handelingen, zoals het afkondigen van kerkgeboden, ontvingen zowel de baljuw als de leenmannen ver-

¹¹⁸ De “verste” was een uitstel dat het hof nam alvorens een vonnis te vellen (R.C. Van Caenegem, *Geschiedenis van het strafprocesrecht*, p. 81).

¹¹⁹ Vonnissenregister, f. 35v § 2 “Ende voert alze van den boeten te groetene maende de baeliu de ma(n)ne van de rechte, de manne namen daerof hare verste van dien daghe in XIII nachten alze hare eerste wettelijke verste ende dat hem de baeliu hem daer thof zaude doen versterken met den mannen hiernaer ghenoumt dats te wetenne Boudijn de Smet, Zegher van den Ackere, Gheeraerd van der Elst, Boudijn van Rannescoet ende Raese Onrede ende meer andere die de baeliu ghekrighen mach”.

¹²⁰ Vonnissenregister, f. 46r § 6: “Dit voerseide leen den heere in handen te haudene met ghetidigher vromen sonder woesten tote den tijt dat enich man ofte wijf commen sal die sculdich es recht te hebbene an dit voerseide leen ende minen heere vernougghen sal van sinen rechte ende den baeliu ende de manne van haren costen”; D. Berten, *Coutumes*, p. 23.

Afbeelding 3: De baljuw ontslaat Simon Paris uit het leenhof, in aanwezigheid van een aantal in het hof vaak geziene leenmannen. (Gent, Rijksarchief, Fonds Sint-Pietersabdij, 1e reeks nr. 562, Vonnissenregister leenhof 1396-1400, f 24v)

goedingen.¹²¹ Deze waren bij sommige leenhoven aanzienlijk. In het leenhof van Kassel bijvoorbeeld waren de financiële vergoedingen voor hofdienst dermate aantrekkelijk dat in 1324 beperkingen moesten worden gesteld op het aantal leenmannen die deze konden ontvangen.¹²² Bovendien blijkt dat ten minste één van de veelzetelaars, Simon Paris, een soort wedde of pensioen ontving voor zijn activiteiten bij het leenhof.¹²³ De abdijs gaf misschien aan nog meer personen op wie ze regelmatig een beroep deed een wedde om zich beschikbaar te houden voor de hofdienst. Een dergelijke werkwijze sluit aan bij de kern van de feodaliteit. De leenheer verleent een inkomstenbron aan de leenman die in ruil paraat moet zijn om raad en ondersteuning te verstrekken. Vooral de leenmannen die regelmatig in het hof zetelden, namen ook andere juridisch-administratieve functies waar.¹²⁴ Deze cumul van activiteiten moet een noemenswaardig deel van hun inkomen en bezigheden meegebracht hebben. Aan de zittingen van het leenhof deelnemen zagen zij waarschijnlijk als een “natuurlijk” deel van hun dagdagelijkse activiteiten.

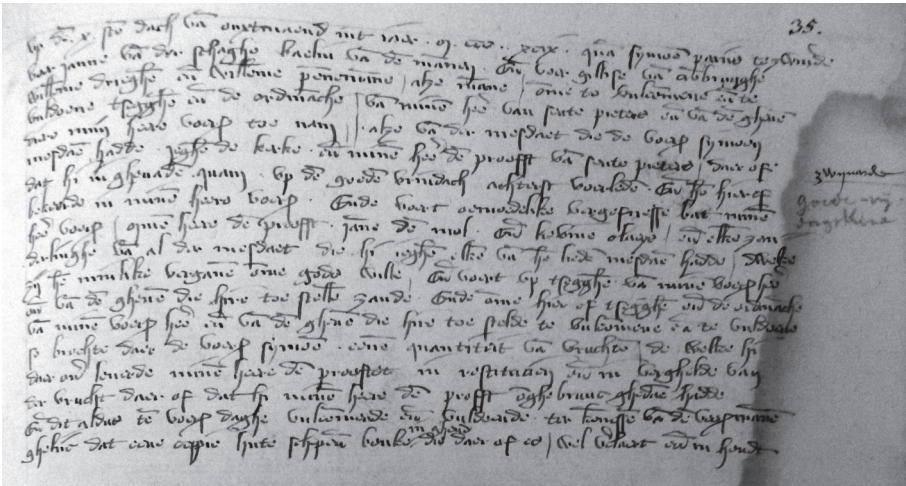
Naast deze betalingen kon een leenman of één van zijn verwanten ook persoonlijk belang hebben bij een bepaalde zaak. De *Leenrechten van Vlaanderen*

¹²¹ D. Berten, *Coutumes*, p. 23.

¹²² D. Heirbaut, “Who were the makers”, p. 267.

¹²³ Vonnissenregister, f. 24v § 2: “*Up den zesten dach van septembre int jaer M CCC XCVIII quam Jan van der Schaghe als balliu van den mannen tote Symoene Parize ende zeide hem hute laste dat hi hadde van minen here van Sente Pieters, dat hi Symoene voerseit van diere tijt voerwaert onseide zijn penchioen ende sine wedden van dat hi gheweest hadde van mijns heeren goeddoene ende met hem onthouden in penchioene [...] opds der redenen dat hi sine trauwe ende sinen eed qualike ghequijt hadde jeghen minen heere voerseit*”.

¹²⁴ Cfr. supra.

Abbeelding 4: Simon Paris voldoet voor de baljuw van de mannen en een aantal in het hof vaak geziene leenmannen aan de belofte tot vergoeding, waardoor hij op Goede Vrijdag terug in de gratie van de abdijs gekomen is. (Gent, Rijksarchief, Fonds Sint-Pietersabdij, 1e reeks nr. 562, Vonnissenregister leenhof 1396-1400, f 35r)

verklaren dat niemand een leenman kon ontzeggen om in het hof te zetelen als zijn broer of een andere verwant terecht stond en lijfstraffen riskeerde. Op deze manier kon de leenman er voor zijn verwant over waken dat allen de procedure-regels naleefden.¹²⁵ Het vonnissenregister bevat verschillende zittingen waarin leenmannen vermoedelijk zetelden om op een rechtshandeling die hun eigen belangen raakte te kunnen toezien.¹²⁶ Als voorbeeld kunnen hier de zittingen worden aangehaald waaraan Jan van Roeselaer deelnam. Hij nam slechts aan twee zittingen deel, allebei op 13 augustus 1396.¹²⁷ Het is wellicht geen toeval dat bij één van deze twee zittingen Volcwijf van Vaernewijck een leen opdroeg.¹²⁸ Volcwijf van Vaernewijck had namelijk op 28 maart 1396 met haar schoonbroer Jan van Roeselaer een overeenkomst gesloten over de erfenis van haar echtgenoot, die ook lenen omvatte.¹²⁹ De mogelijkheid voor een leenman om als oordeelvinder over zijn belangen en die van zijn familie te waken kende echter wel grenzen. Een leenman was uit zijn leenrechtelijke trouw verplicht “*omme recht te helpen doene*”. Hij moest met andere woorden bijdragen aan de

¹²⁵ *Leenen van Vlaanderen*, art. 61.

¹²⁶ Voor een overzicht en bespreking van al deze zaken en zittingen, cfr. O. Eloot, *Feodaal procesrecht*, pp. 37-40.

¹²⁷ Vonnissenregister, f. 1v §§ 3-4.

¹²⁸ Vonnissenregister, f. 1v § 3.

¹²⁹ A. De Ghellinck Vaernewijck, *Chartes et documents*, I, p. 383.

vorming van een rechtvaardig vonnis. Misbruikte hij zijn positie in het hof om de goede rechtsgang te manipuleren, dan waren de andere leenmannen uit hun eigen leenrechtelijke trouw gehouden dat bij de heer te melden.¹³⁰

Een laatste reden van “eigen belang” waarom leenmannen zetelden, was misschien een oprechte juridische interesse. Hoger werd reeds de hypothese gemaakt dat bepaalde leenmannen, die ook andere juridische functies vervulden, zich spontaan kwamen aanmelden bij moeilijke of interessante rechtsvragen. Misschien waren zij wel oprecht nieuwsgierig naar de oplossing voor voorliggend probleem. Misschien ook meenden zij zelf een goede oplossing gevonden te hebben die zij wilden bespreken met collega-oordeelvinders.¹³¹ Mogelijke voorbeelden van dergelijke leenmannen zijn Martijn de Gend en Raes Onredene. Zij hadden allebei een ambt van vinder, en waren hierbij mogelijk zelfs voorspreker. Toch zetelden zij op vier jaar tijd slechts respectievelijk zes en acht maal in het leenhof van Sint-Pieters.¹³² Bij de zes zittingen van Martijn de Gend waren evenwel twee verstes en twee hofsterkingen. Bij de acht zittingen van Raes Onredene waren vijf verstes en twee hofsterkingen.¹³³ Het betroffen dus zeker zittingen waarbij complexe materie voorlag. Het is goed mogelijk dat zij omwille van een zekere juridische kennis en ervaring waren opgeroepen, maar dan nog waren zij niet *per se* verplicht om te verschijnen. Juridische interesse kan de reden geweest zijn dat ze dat wel deden.

Andere redenen waarom bepaalde leenmannen in het leenhof zetelden lijken verband te houden met hun woonplaats. Vooral leenmannen die zelden in het hof zetelden, deden dit schijnbaar vaker bij zaken die op de omgeving van hun woonplaats betrekking hadden. Hiervoor bevat het register twee aanwijzingen. Ten eerste, van vijftien leenmannen die slechts twee of drie maal zetelden, is van twee of drie zittingen de locatie gekend waarop deze betrekking had. Bij tien van hen hadden de zittingen betrekking op plaatsen die minder dan twintig kilometer van elkaar gelegen waren. Dit wordt geïllustreerd in onderstaande tabel. Zes

¹³⁰ *Leenrechten van Vlaanderen*, art. 61.

¹³¹ Wie enige tijd doorbrenkt met rechtswetenschappers, rechters, advocaten en dergelijke meer ervaart snel dat een juridisch vraagstuk, ook wanneer louter hypothetisch, tot passionele discussies kan leiden die ook een diepe intellectuele en sociale bevrediging meebrengen.

¹³² Cfr. O. Eloot, *Feodaal procesrecht*, databank. Martijn de Gend zat in de zaken « Jonkvrouw Anezoete Reyniersdochter van Hannoen brengt leen op en stelt voogd aan », « Baljuw versus Gilgebeert van Sint-Omaars, heer van Pienes », « Baljuw versus Joes van Valmerbeke, Lauwereins van Lamswerde, Jan de Mol, Pieter de Ricke, Willen de Roode en Jan Bentijn », « Zegher Baerd vordert een rente », en twee maal in de zaak « Baljuw versus Simon Martijns' belagers »; Raes Onredene zetelde in de zaken « Baljuw versus Gilgebeert van Sint-Omaars, heer van Pienes », « Baljuw versus Joes van Valmerbeke, Lauwereins van Lamswerde, Jan de Mol, Pieter de Ricke, Willen de Roode en Jan Bentijn », tweemaal in de zaak « Zegher Baerd vordert een rente », en viermaal in de zaak « Baljuw versus Simon Martijns' belagers ».

¹³³ Cfr. O. Eloot, *Feodaal procesrecht*, databank, tabblad « Leenman met info ».

van deze tien personen zetelden overigens steeds met betrekking tot dezelfde zaak.¹³⁴ De tweede aanwijzing is dat in drie zittingen die op Temse betrekking hadden, het register niet alleen opsomde wie de aanwezige leenmannen waren, maar hen ook opdeelde in enerzijds de leenmannen uit de Sint-Pietersparochie of daarbij in de buurt en anderzijds de leenmannen uit Temse.¹³⁵

Naam	Geïdentificeerde locaties	Afstand
Gillis de Meyer	Sint-Pietersdorp en Destelbergen	< 7 km
Jan van der Kerken	Destelbergen	0 km
Pieter Verdenoet	Destelbergen en Temse	> 30 km
Jan van den Haudenhuus	Merelbeke en Ijzendijke	> 40 km
Philip van den Haudenhuus	Heerlijkheid van de Aalmoesener en Ijzendijke	35 km
Boudewijn Paescaris	Ijzendijke	0 km
Heinric van der Cameren	Merelbeke en Land van Aalst	0 km
Jan van den Nattendriesche	Merelbeke	0 km
Jan de Kaerlier	Afsnee, Ruiselede en Zaffelare	40 km
Jacob Snoeck	Ijzendijke en Adegem	20 km
Boudewijn van Ramenscoet	Afsnee-Scheldewindeke en Temse	> 40 km
Lieven van Waes	Afsnee-Scheldewindeke, heerlijkheid van de Aalmoezenier en Temse	> 40 km
Michiel de Otter	Merelbeke, Destelbergen en Sint-Denijs-Westrem	11 km
Heinric de Neckere	Zingem	0 km
Jacob Bette	Temse	0 km

Tabel I: Geografisch geplaatste leenmannen die slechts twee of drie maal zetelden, waar zij zetelden en de afstand tussen deze plaatsen.

Er waren wellicht twee redenen waarom leenmannen in zaken met betrekking tot hun eigen geografische omgeving vaker zetelden. Ten eerste riep het hof misschien bepaalde leenmannen op omdat ze vertrouwd waren met de lokale situatie en in de omgeving over uitgebreide informatiekanalen beschikten. Ten tweede zetelden bepaalde leenmannen wellicht graag in zaken die hun omgeving raakten om zo hun prestige als leenman van de zeer voornamelijk Sint-Pietersabdij te benadrukken. Het is in dit opzicht wellicht geen toeval dat één van de zaken waarin de oordeelvinders uit Temse apart opgesomd staan een kwestie van hoofdvaart door een lokaal laathof was.¹³⁶ Hoofdvaart was de procedure waarbij een recht-

¹³⁴ Cfr. tabel 1 en O. Eloot, *Feodaal procesrecht*, databank, tabbladen « Leenman met info » en « voetnoot ».

¹³⁵ Vonnissenregister, f. 36v § 2 en f. 39r §§ 2-3.

¹³⁶ Vonnissenregister, f. 39r § 3.

bank een andere rechtbank van hogere rang of met meer prestige om raad vroeg alvorens een oordeel te vellen.¹³⁷ Het betrof dus een zaak waar de lokale wijzen die het laathof bemanden niet in staat waren om de rechtsvraag op te lossen. Dat was een kans voor de leenmannen om te bewijzen dat zij wijzer waren. De twee redenen stonden wellicht ook in een dialectische relatie. Opgeroepen worden om in het hof te zetelen was wellicht bevorderlijk voor het prestige van een leenman, omdat de leenheer hiermee de wijsheid van de leenman erkende. Dat een leenman lokaal de naam had notabel en wijs te zijn, was op zijn beurt weer een reden voor de abdij om hem op te roepen om in het hof te zetelen.

Tot slot nog een bedenking bij het verband tussen woonplaats en deelname aan de zittingen van het leenhof. Disproportioneel veel van de leenmannen waarvan de woonplaats gekend is, bleken in of dicht bij de Sint-Pietersparochie te wonen. Dit was vooral het geval bij diegenen die zeer vaak in het hof zetelden. De verklaring ligt voor de hand. Voor wie nabij het hof woonde, vergde het minder tijd en inspanning om aan de zittingen deel te nemen dan voor wie ver weg woonde. Op deze manier was de vergoeding aantrekkelijker voor wie dichtter woonde. Hiernaast waren diegenen die dichtter bij woonden wellicht ook beter gekend bij de baljuw en makkelijker op te roepen. Op hun beurt waren ze ongetwijfeld ook beter op de hoogte van wat er bij het hof reilde en zeilde. Toch blijkt dat afstand niet allesbepalend was. Lauwereins van Lamswerde nam aan 51 zittingen van het leenhof deel. Hij kwam nochtans uit Temse.¹³⁸ Bovendien waren er ook leenmannen uit de Sint-Pietersparochie die erg zelden zetelden.¹³⁹

5. Conclusie

In dit artikel is getracht een duidelijker beeld te schetsen van de oordeelvinders bij het leenhof van de Sint-Pietersabdij aan het einde van de veertiende eeuw. Volgende elementen werden behandeld: de sociale achtergrond van de oordeelvinders, andere juridisch-administratieve taken die zij vervulden en de redenen waarom zij zetelden. Lang niet alle leenmannen van de Sint-Pietersabdij zetelden in het leenhof, en diegenen die zetelden deden dat zeker niet allemaal even vaak. Een kleine kern van leenmannen was zeer vaak aanwezig bij de zittingen, en had wellicht een dominante invloed op de rechtspraak van het hof.

De leenmannen die aan de zittingen van het leenhof deelnamen behoorden ontegensprekelijk tot de hogere rangen van de maatschappij, maar niet tot de

¹³⁷ R.C. Van Caenegem, *Geschiedenis van het strafprocesrecht*, p. 302.

¹³⁸ Vonnissenregister, f. 36v § 2 en f. 39r 2.

¹³⁹ Cfr. O. Eloot, *Feodaal procesrecht*, databank, tabblad « Leenman met info ».

absolute top. Eén van hen behoorde zeker tot de adelstand. Een klein aantal anderen vermoedelijk ook. Een groter aantal van hen behoorde tot de elite van de stad Gent en dan vooral de daarbinnen gelegen Sint-Pietersheerlijkheid. Hierbij dient te worden opgemerkt dat er in de betreffende periode een overlap bestond tussen de Vlaamse adel en de voornaamste families uit de grootste Vlaamse steden. Nog anderen behoorden tot de lokale notabelen van allerhande dorpen waar de Sint-Pietersabdij domeinen en rechtsmacht bezat. De analyse toont aan dat de auteurs van het leenrecht, althans bij de Sint-Pietersabdij, weliswaar uit de voornamere geledingen van de maatschappij kwamen, maar toch niet tot de allerrijksten en -machtigsten behoorden. Leden van de seculiere clerus konden in principe wel aan de activiteiten van het leenhof deelnemen, maar deden dat in de praktijk zelden. Bovendien blijkt dat er allerhande sociale netwerkbanden bestonden tussen de in het hof zetelende leenmannen. De impact hiervan op de rechtsgang is echter onduidelijk.

Sommige oordeelvinders cumuleerden hun activiteiten bij het leenhof met andere juridisch-administratieve taken. Zij traden ook als oordeelvinders op in schepensbanken en laathoven en bij stedelijke instanties. Sommigen hadden ook manersfuncties. Hierbij mag evenwel niet uit het oog worden verloren dat de meerderheid van de territoriale baljuws, die voor hun laathof of schepensbank als maner optraden, niet in het leenhof zetelden. Het merendeel van de oordeelvinders had ook geen manerfunctie. Oordeelvinders met zeer uiteenlopende mate van activiteit in het leenhof bekleedden nog andere juridisch-administratieve ambten, maar diegenen die het actiefst waren in het leenhof vervulden significant meer andere dergelijke functies. Voor deze personen was een cumul aan juridische taken vermoedelijk een belangrijk deel van hun activiteiten en inkomensbronnen. Tot de hoogste rangen van de vorstelijke administratie klommen de oordeelvinders evenwel niet op.

Een leenman kon omwille van verschillende redenen in het hof zetelen. Het blijkt dat zij in ieder geval bij moeilijkere rechtsvragen soms expliciet werden opgeroepen. Daarentegen zetelden bij de meeste gewone zittingen waarschijnlijk diegenen die zich spontaan kwamen melden. Partijen betaalden hen per rechtshandeling waaraan zij deelnamen en sommige leenmannen bleken ook een wedde te ontvangen om zich voor hun taken in het leenhof beschikbaar te houden. Deze gecumuleerde inkomsten moeten voor de juridisch actievare leenmannen een belangrijke bron van inkomen zijn geweest. Hiernaast kon een leenman er door in het hof te zetelen over waken dat de procedure correct verliep in een zaak die zijn belangen of die van zijn verwanten raakte. Misschien zetelden sommige leenmannen soms uit oprechte juridische interesse. Het hof riep leenman-

nen in zaken met betrekking tot hun thuisstreek wellicht ook soms op omwille van hun lokale kennis. Ze konden zich in dergelijke zaken ook spontaan aanmelden om prestigeredenen. Deze laatste redenen om te zetelen stonden vermoedelijk in een dialectische relatie. Leenmannen die dicht bij het hof woonden, zetelden over het algemeen vaker, maar dit was geen vaste wetmatigheid.

Hoewel het juridische metier in de leenhoven in de betreffende periode duidelijk nog niet was geprofessionaliseerd, lijkt het er toch op dat binnen dit zeer belangrijke leenhof een vrij beperkte groep juridische *semi-professionals* actief was. Vooral verder onderzoek naar deze groep van eersten onder gelijken kan het inzicht in het recht en het fungeren van juridische instellingen van de late middeleeuwen sterk vergroten.